

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1164937/2

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו
לפני כבוד הדיינים:
הרב יצחק מרוה, הרב רפאל זאב גלב, הרב שמעון לביא

התובעת: פלונית

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר הרב בנימין כהן)

הנדון: חיוב בגט בטענת מאיס עליי על רקע ניכור וניתוק ריגשי, הרחקות דרבינו תם – מקור וטעם הדין

פסק דין

ענייניו של תיק זה עוסק בזוג צעיר שנישואיהם לא צלחו, האישה דורשת לקבל גט והבעל מסרב ומבקש שלום בית. האישה פתחה תיקי תביעת גירושין כתובה משמורת ילדים ומזונות, הבעל איננו תובע כלום. עתה תובעת האישה פסק דין לחיוב בגט והטלת סנקציות על הבעל.

מדובר בבני זוג שנשאו כדמו"י בשנת 2015 ומנישואין אלה נולדו להם שני ילדים. הצדדים חיים בנפרד החל מיום י"ח בסיון תשע"ח (1.6.18) האישה היא זו שעזבה את הבית, הילדים כרגע במשמורתה.

עם נשואיהם לפני יותר משלוש שנים החלו להתגלות קשיים בחייהם המשותפים כאשר שנה וחצי לאחר מיכן כבר פנו לייעוץ זוגי.

תיאור העובדות בתיק

עד עתה התנהלו בפנינו שישה דיונים.

בדיון הראשון שהתקיים ביום ח' בסיון תשע"ח (22.05.2018) האישה תבעה גירושין והבעל הצהיר כי הוא לא יחזיק אותה בכוח אך ביקש שהאישה תיתן לו צ'אנס נוסף, בפרט לאור העובדה שהוא כהן ולא יוכל לשוב אליה לאחר הגט (פרוטוקול הדיון שורות 6-1). כבר אז ציין הבעל כי הם ישנים בחדרים נפרדים כבר כמה חודשים, ושנה אין כל מגע או קירבה ביניהם. לדברי הצדדים הם כבר היו בטיפול זוגי בפגישות רבות אצל ד"ר הופנונג והרב אשכנזי מכפר חב"ד אך הטיפול לא הועיל.

לשאלת בית הדין את הבעל אם במידה ותתקבל חו"ד בכתב מהמטפלים הנ"ל כי אין סיכוי לאיחוי הקרעים ביניהם האם יסכים להתגרש – השיב הבעל בחיוב (שורות 29-30 לפרוטוקול).

בדיון השני שהתקיים ביום ו' באב תשע"ח (18.07.2018) הופיעו הצדדים עם באי כוחם והוצגו בפנינו שני חו"ד של המטפלים שהוזכרו. מדברי שניהם עלה כי אין סיכוי לשלום בית, אך הבעל התנגד לגירושין – אם כי באותה נשימה הצהיר שאם יורו לו להתגרש הוא יציית לבית הדין. לשאלת בית הדין את הבעל כיצד מתיישבים דבריו אם מה שאמר בדיון הראשון שבמידה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ותהא חו"ד המטפלים שאין סיכוי הוא יתגרש בהסכמה – השיב הבעל כי על אף חוות הדעת הוא חושב שיש סיכוי לשלום בית (פרוטוקול הדיון שורות 10-3).

האישה אף תבעה את כתובתה ודרשה פיצויים, אך הבעל טען שהיא מרדה בו כבר שנה והוא איננו מבין מדוע היא רוצה להתגרש. לקראת סוף הדיון הודיע הבעל - לאחר התייעצות עם בא כוחו - כי הוא מבקש להמתין עד סוף השנה, ואם האישה תתמיד בסירובה הוא לא יחזיק אותה בכוח ויסכים לתת גט (פרוטוקול הדיון שורות 86-84).

בדיון השלישי שהתקיים בפנינו ביום ט"ז באלול תשע"ח (27.08.2018) האישה הופיעה בגפה. הבעל בחר שלא הופיע ויום קודם הודיע על היעדרותו מהדיון למחרת בגין ניסיונו לשלום בית. בית הדין החליט לזמנו לדיון הבא בצו הבאה.

בדיון הרביעי שהתקיים בפנינו ביום כ"ד בתשרי תשע"ט (03.10.2018) שוב האישה עמדה נחרצות על רצונה להתגרש מיידית, אך הבעל עומד במרדו. התברר לבית הדין כי האישה עזבה את הבית כבר בחודש יוני לפני ארבעה חודשים. לשאלת בית הדין מדוע הוא ממשיך בסירובו כשהוא רואה שהכול מתפורר ואין שום סיכוי, ולמה אתה חושב שאם נחכה עוד קצת ישתנה המצב? השיב הבעל:

אני מכיר זוגות שנפרדו תקופה ארוכה וחזרו לחיות יחד. וגם היה אחד שהתחתן עם אישה אחרת ולאחר מכן התגרש וחזר לאשתו הראשונה.

לשאלת בית הדין את הבעל כיצד הוא ממשיך לסרב לגט על אף הצהרתו בפנינו בדיון הקודם כי אם האישה תתמיד בסירובה עד סוף השנה הוא יאות לגרשה, השיב הבעל:

אני לא מכחיש את זה. אבל אני עדיין חושב שכדאי לחכות. ואני מעדיף שלא לעמוד במילה שלי, מאשר לפרק את המשפחה. ואני מבקש לתת לי עוד שנה.

כמובן שהאישה סירבה לבקשה זו ושוב נקבע מועד לדיון.

בדיון החמישי שהתקיים בפנינו ביום י"א בטבת תשע"ט (19.12.2018) שוב האישה תבעה גירושיה ומנגד הבעל רוצה שלום בית. הבעל תיאר בפנינו את ניסיונותיו לבוא בדברים עמה אך היא לא הייתה מוכנה לדבר עמו כלל לא ישירות ולא באמצעות שליחים ששלח אליה. אך למרות הבושות שהוא סופג הוא מחכה עד שהיא תסכים (פרוטוקול הדיון שורות 15-7).

בהמשך הדיון הבעל הודה כי לא התנהג כמו שצריך לאישה (שורות 25-24):

'אני יודע שעשיתי טעות ולא התייחסתי לצרכים האישיים שלה. רצתה לעבור מגורים ליד ההורים שלה בל' ואני לא הסכמתי.'

גם בהמשך הדברים לשאלת בית הדין האם פגע באישה באמירה או ביחס, הודה הבעל במקצת והשיב (שורה 35):

לא. הייתה אולי אי התייחסות. אבל אני מבין שהיה צריך לתת יותר יחס.

האישה טענה על הבעל טענות קשות על כך שהתעלם מצרכיה והתעלל בה נפשית והתייחס אליה כל העת באופן מנוכר, ואיננה מוכנה לעוד ניסיון.

בדיון השישי שהתקיים בפנינו ביום כ' באדר א' תשע"ט (25.02.2019), דן בית הדין בחיוב מזונות לאישה. שוב בית הדין פנה אל הבעל בפעם המי יודע כמה שיאות לקרוא את המפה כמות שהיא ולהכיר בכך שהמשפחה כבר התפרקה, אך הוא בשלו וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון (שורות 17-10):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין: אנו משתדלים להימנע מחיוב בגט ומסנקציות, אבל אם אין ברירה צריך לומר.

בית הדין לבעל: בית הדין נתן אור ירוק לאישה לומר את הכול, לכולם ברור פה שאתם הולכים להתגרש ויש לנו שתי חוו"ד. בית הדין פונה אליך מכל הלב, המצב שאתה נמצא בו הוא לא נעים, וחבל שאתה לא מפנים את הדברים, וכדאי לך להציל את עצמך. בית הדין כבר אמר לך שאי אפשר לעשות שלום בית בכוח. אם תבין את הדברים, בסדר, אם לא, אתה הולך לדרך לא קלה.

הבעל: אני חושב שיש סיכוי. יש משהו שאני חושב שהיא לא חושבת נכון. אני חושב שאם אני אדבר איתה או שנלך לטיפול זוגי, אני בטוח שנוכל ליישב את ההדורים. היא אומרת שחודשיים לא היו דברים.

הבעל אף הוסיף שבית הדין דוחקים אותו לפינה ושיש מי שמסית את האישה. כמובן שהאישה הכחישה את הדברים. בהמשך הדיון האישה העלתה טענות נוספות של הבעל ואטימותו כלפיה לרבות כליל טבילה.

תמצית טענות הצדדים

טענת התובעת - האישה

לאורכם של הדיונים האישה תיארה בפנינו דברים קשים כנגד הבעל. לדבריה הבעל התעלם הימנה, לא התנהג עמה כבעל לאשתו, התנכר אליה, התעלם מכלל צרכיה, ולעיתים הדבר גבל אף בהתנהגות אטומה מצדו שגבלה במעשים הנראים כאכזריות לשמה. הבעל היה מסתגר וחי לעצמו, התפקיד שלה הסתכם בצורך לעמוד בדרישותיו היבשות הנטולות כל רגש בכלל ובין זוגי בפרט.

לדברי האישה היא עברה התעללות נפשית שהביאה אותה לקריסה גופנית ונפשית כאחד כפי שתיארה הן בפנינו והן במכתביה לבית הדין, ואין כל סיכוי שבעולם שהיא תשוב למצב זה.

האישה אף תיארה בפנינו את התעלמותו של הבעל הימנה כלילי טבילה, וכן היצמדותו יתר על המידה ללימודיו על חשבון טיפת יחס ומתן רגש לאישה, רגש שהיא כה זקוקה לו. לדבריה היא הייתה צריכה לבקש ממנו חיבוק ואהבה ואף פעם לא קיבלה זאת הימנו כמובן מאליו - אפילו לא כליל החתונה ב'חדר ייחוד'.

לדבריה הבעל אף עזב את ביתם יותר מפעם אחת ועזבה לאנחות (פעם השנייה הייתה במהלך ההיריון השני) והיה צורך בהתערבות של הרב אשכנזי לשכנע את הבעל לשוב לביתו.

האישה ציינה במכתבה לבית הדין כי ברור לה שהבעל מכיר את העובדות, אך החליט לנהל נגדה מלחמת התשה למניעת מתן גט, ומתכוון לתת את הגט רק במועד המתאים לו.

טענת הנתבע - הבעל

הבעל מבקש שלום בית. אמנם הוא לא פתח תיק כזה אך הוא איננו מבין כלל כיצד הגיעו למצב זה. הוא אמנם מודה פה ושם על התעלמות מצרכיה או אי מתן יחס מספק לאישה, הוא אף הודה בציון האירועים והדוגמאות הנ"ל של האישה אך טען שזה היה נקודתי, אך מכאן ועד בקשתה לפירוק הנישואין המרחק רב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדבריו האישה עזבה את הבית באופן חד צדדי, האישה מורדת בו ולמעלה משנה היא לא קיימה עמו יחסי אישות.

עוד ציין הבעל שעל אף נחרצותה של התובעת להתגרש זהו לא סוף פסוק. לדבריו היא מוסתת ועם מעט שכנוע יש סיכוי לשלום בית, ועל כן מבקש מבית הדין לעזור לו בשיקום הנישואין.

נושא הנדון

כאמור בפנינו מספר תביעות של האישה כנגד הבעל. פסק דין זה מתייחס רק לתביעת הגירושין. ביום י"ט בטבת תשע"ט (27.12.19) נתן בית הדין פסק דין לגירושין, והורה לבעל לקחת אחריות על מעשיו ולגרש את האישה וזה לשון פסק הדין:

על הבעל לכבד את רגשות האישה, לשאת בתוצאות מעשיו ולפטור את האישה בגט.

הבעל התחמק מלעשות כן והאישה דרשה לנקוט בסנקציות כנגד הבעל, אך מאחר וההחלטה הנזכרת הייתה בסגנון של 'המלצה' או 'עצה טובה', נדרש בית הדין לדון בחיוב בגט.

לאור האמור ומאחר ובית הדין לא מצא מסילות בלבו של הנתבע להביאו לידי מתן גט בהסכמה, וכפי שהבטיח מספר פעמים וחזר בו, עלינו להיכנס לעומקה של סוגיה ולהכריע בעניין תביעת האישה, האם בנסיבות הקיימות ניתן לחייב את הבעל במתן גט והטלת סנקציות.

בשאלה זו נדון א"ה בסעיפים הבאים:

- א. מבחן ה'כנות' לטענת שלום בית מהו.
- ב. טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה – השפלות, אטימות וניכור רגשי.
- ג. מורדת 'מאיס עלי' – שיטות הראשונים בזה.
- ד. 'עיוגון' כעילה לחיוב בגט - כשמשמת הגירושין מוטלת לפתח המעגן.
- ה. הרחקות דרבינו תם – מקור הדין, הטעם, והנפק"מ בזה.
- ו. הרחקות דרבינו תם לצד צו עיכוב יציאה מן הארץ.
- ז. תבנא לדינא – פסק דין.

דיון והכרעה

א. מבחן ה'כנות' לטענת שלום בית מהו.

בדרך כלל בבואנו לדון במצב שכזה בו אחד מהצדדים תובע לכאורה בצדק גירושין והצד השני טוען לשלום בית, שומה עלינו לרדת לעומקן של דברים ולברוק תחילה את כנותו של האחרון, האם אכן פיו ולבו שווים בבקשתו לשלום בית, או שמא אין זה אלא מן השפה ולחוץ, כדי למנף את הישגיו הרכושיים או כצעד נקמה, ייאוש או כל סיבה אחרת.

לחידודם של דברים אנכי רגיל לצטט בזה את דבריו של אב"ד דחיפה לשעבר הגאון הרב אברהם אטלס זצ"ל (פורסם ב'שורת הדין' כרך ה' עמוד קל"א-קנ"ד, וראה שם בעמוד ק"מ) בעניין וזה לשונה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[...] כתביעות לשלום בית שומה על בית הדין לבדוק ולבחון האם אין בה (כתביעה) משום הערמה ומרמה.

הדרך היחידה לעמוד על כנות התביעה ולדעת האם היא הוגשה בתום לב או אם לא, היא רק בדרך האומדנא, שהרי כתביעות לשלום בית אין בידי בעלי הדין האמצעים והכלים להוכיח ולבסס את תביעותיהם וטענותיהם, שהרי הטענות שביניהם הן בתחום שבינו לבינה.

ולכן הדרך של אומדנא היא הכלי היחיד להגיע לברור התביעות.

על מנת להגיע לאומדנות מוכיחות, חייב בית הדין להיכנס לפני ולפנים של חיי בני הזוג, לשמוע עובדות במכלול מערכת החיים המשותפים, וכיצד התנהלו לפני הגשת התביעות.

אין לבית הדין להתייחס אך ורק לעובדות ולהתנהגות הצדדים כפי שהיא בעת הדיונים כי כבר אמרנו שלתביעה לשלום בית עלולות להיות מגמות פסולות, והכותרת 'שלום בית' יכולה להיות 'מסך עשן' ו'כסות עיניים' להסתרת הכוונה האמיתית להפיק תועלת ממונית [...].

התרשמות בית הדין

על בסיס דבריו של הרב אטלס זצ"ל, בית הדין סבור כי הבעל דנן בבקשתו לשלום בית אין פיו ולבו שווים וטענתו אינה כנה. נבאר את הדברים.

תביעת שלום בית שאינה כנה

להלן מספר סיבות כיצד בית הדין הגיע לקביעה זו:

ראשית – הבעל לא פתח תיק לתביעה לשלום בית. לא זו בלבד אלא שמבעוד מועד כאשר ראה שהמצב בבית בכי רע ובינו ובין האישה לא היה כל קשר רגשי ואפילו לא דו-שיח קולח של שני חברי חדר וכדומה הוא לא חשב לנסות ולעשות 'בדק בית' על מה ולמה, איך וכיצד ניתן לשנות את המצב.

שנית - הבעל ביטל מעצמו והחליט שלא להופיע לדיון שהתקיים בפנינו ביום ט"ז באלול תשע"ח (27.08.2018). הן אמת שהתברר שיום קודם הוא הודיע לבית הדין שהוא לא יופיע עקב רצונו לעשות שלום בית, אך הדבר נשמע לא רציני ואף מופרך. אם רצונו בשלום בית הוא היה צריך להפוך את העולם בשביל להגביר בקרב האישה את אהבתה אליו, אם באמצעות 'זר פרחים' או הצהרה על שינוי קיצוני בהתנהגותו כלפיה, כפי שהודה בפנינו (מודה במקצת) על חוסר-יחס-נאות לאישה, והתעלמות בסיסית מצרכיה המינימליים. האם סבור היה הבעל כי הודעה לקונית לבית הדין על אי בואו לדיון וגרימת בואה לריק של האישה וב"כ, יהיה בה בכדי לשפר את יחסה של האישה כלפיו?

שלישית – בדיון מיום כ' באדר א' תשע"ט (25.02.2019) לאחר שבית הדין נוכח בעקשנותו של הבעל לנסות שוב שלום בית, פנה בית הדין לבעל שהוא מוכן לשקול את הדברים ולנסות לשכנע שוב את האישה שתסכים לכך, אך רק בתנאי שהבעל מצהיר בפנינו כי במידה ויישלוח שוב ליועץ נישואין (שלישי במספר) ולאחר מספר פגישות יחליט שאין מנוס מגירושין, הוא יסכים לגרש את האישה. להפתעתנו הבעל סירב לכך. להלן ציטוט:

בית הדין: האם את מוכנה לפנות לאבחון לבדוק אם יש סיכוי לשלום בית.

האישה: אני לא מוכנה. זה רק להתיש אותי ולא יצא מזה כלום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין לבעל: אם נפנה אתכם לאבחון ויגידו שיש סיכוי לשלום בית אנו נברך על כך, אבל אם היועץ יגיד שאין סיכוי לשלום בית האם תסכים להתגרש.

הבעל: אני חושב שיש סיכוי.

בית הדין: לא שאלנו מה אתה חושב, אלא אם המאבחן יתן חוות דעת שאין סיכוי לשלום בית האם תסכים להתגרש.

הבעל: לא יודע.

לענ"ד עובדה זו כשלעצמה מותירה בפנינו את הרושם כי אין רצונו לשלום בית כנה. אדם סביר מן היישוב מבין שישנם הפתעות בחיים ולא תמיד הולך כמו שרוצים. אך צריך להיות ריאלי. ניתן לנסות לתקן ולשנות – רק עם רצון חזק ואמיתי לשינוי - את הצריך תיקון וכפי שייקבע יועץ מקצועי ניטראלי. ברור שאם היה הבעל מגיב בחיוב להצעה, בית הדין היה מקבל תמונה שונה לחלוטין על אשר לפניו.

בעצם סירובו העיקש להצעה מפתה זו, הוכיח הבעל ברורות כי אין פניו לשלום בית אמיתי ויציאת מרקם חדש שעל בסיסו ינסו השניים לעלות על 'דרך המלך' לעבר חיי אהבה והבנה, נתינה ותמיכה לחיים של 'איש ואישה זכו שכינה ביניהם'. במקום זאת העדיף הבעל את ה'תכלס' מבחינתו, העיקר שלא יתגרשו!! - אף אם המצב ימשיך להיות בבחינת 'שנינו ביחד וכל אחד לחוד' - את זה הוא רוצה בכל מצב אך לא במחיר השקעתו שלו לשינוי אמיתי ועבודת מידות סיוזיפית ליצירת מצב אידיאלי זה. מגמתו האחת והיחידה של הבעל הינה להחזיר את המצב לקדמותו, למחוק את התקופה האחרונה של תביעת האישה לגירושין וכל השאר, ו'שלום עליך נפשי'. לפיכך מתחזקת בעינינו הדעה כי רצונו לשלום בית איננו כנה כלל.

חוו"ד ואבחון מקצועי

הצדדים מטופלים זוגית זה מכבר. בתחילה הלכו הצדדים לד"ר הופנונג מפתח תקווה אשר שמע אותם ברב קשב שניהם ביחד וכל אחד לחוד.

במכתבו לבית הדין - כמענה לפנייתנו לקבלת אבחון מקצועי - כתב המטפל ד"ר רוברט הופנונג במכתבו מיום ג' באב תשע"ח (15.07.18), בו הוא מעלה תמצית הפגישות שהיו לו עם הצדדים, את עיקרי טענותיה של האישה כלפי הבעל שיש לו בעיה קשה בתקשורת, חי כרווק, ואין דיבור ביניהם, ואת עיקרי טענותיו של הבעל כי האישה רוצה להשתלט עליו ולהחזיק אותו בשבי, ושהם אינם מצליחים לחיות יחדיו בלא וויכוחים ויש ביניהם כל מיני מחלוקות שאינם באות לידי פתרון. עוד טען על התרגוזותיה של אשתו עליו לעיתים קרובות בגין התנהגות עוינת שלו כלפיה.

עוד ציין שם שכשבועיים לפני החתונה כמעט החליטו שני בני הזוג על ביטולה עקב אי התאמה של בני הזוג.

בסיכום דבריו לחוו"ד בעניינם כותב הד"ר וזה לשונו:

"היה ניסיון רב של המטפל לגשר גם במישור הקוגניטיבי וגם במישור ההתנהגותי [...] היה קושי גדול לקיים דו-שיח חיובי [...] מפעם לפעם היו התבטאויות משני בני הזוג שרוצים להתגרש [...] בתקופה האחרונה בעקבות הניכור ביניהם המטפל לא הצליח להביא אותם למפגשים זוגיים [...]".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במסקנתו הקצרה והחותכת כותב הד"ר כדלהלן:

"חוות דעתי שאין סיכוי סביר להחזיר את הזוג לזוגיות תקינה ומאושרת. חוות דעתי שאין מקום להמליץ על המשך טיפול זוגי".
גם הרב אשכנזי מכפר חב"ד היווה כתובת לטיפול לבני הזוג.
אף הוא במכתבו אלינו מיום ד' באב תשע"ח כותב בזו הלשון:
מיד לאחר חתונתם החלו קשיים גדולים בשלום הבית עד כדי הרגשה של חוסר התאמה ביניהם.

בהמשך מכתבו מסכם כבוד הרב את אבחונו כדלהלן:

הנני מתרשם שהפערים ביניהם גדולים והמטענים הרגשיים השליליים אצל האישה כלפי הבעל הנובעים [...] גדולים כל כך עד שיהיה קשה מאד – אם בכלל אפשרי להביא שלום בית ביניהם.
הדברים מדברים בעד עצמם.

זאת ועוד. הבעל הודה בטענות המיוחסות לו אך טען שהם נקודתיות גרידא. מאידך בפגישות אצל המטפל ד"ר הופנונג מתברר שהצדדים כמעט ולא יכלו לדבר ביניהם [...] הדבר מוכיח בעליל כי הבעל איננו מעוניין בשלום בית אמיתי ובודאי שאיננו מוכן להשקיע לשינוי המצב.

אבחנתנו זו בדבר אי רצון כנה של הנתבע לשלום בית, מקבלת משנה תוקף מאבחונו של המטפל. באבחונו כותב ד"ר הופנונג כי אף מצידו של הבעל נשמעו לא אחת דרישות לגירושין, כיצד אם כן הוא עומד בפנינו ודורש 'שלום בית'?? האם ניתן להאמין לו??

גם בפנינו אמר הבעל מפורשות כי בשלב מסוים, כחצי שנה לאחר הנישואין, הוא רצה להתגרש, אלא שהאישה דברה על לבו שאולי יש סיכוי לשפור המצב, וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום כ' באדר א תשע"ט (25.02.2019) (שורות 31-40):

'הבעל: בשנה הזאת היו ניסיונות לחזור לשלום בית ואני חושב שיש מישהו שאומר לה שבעלך משקר לך. חצי שנה לאחר הנישואין היו קשיים ורציתי לסיים את הקשר, ואמרה לי צריך להמשיך העיקר לא להיפרד. עכשיו נולדו לנו שני ילדים והיא רוצה להיפרד.

בית הדין: האישה עומדת כאן ושנתיים אתם לא ביחד, והיא אומרת שהיא לא יכולה יותר.

הבעל: יש מישהו שמסית אותה.

האישה: אף אחד לא מסית אותי. בין החתונה לתקופה הראשונה שביקש להתגרש היה מתקשר לאימא שלי ומתלונן על איזה שהם התנהגויות מוזרות שלי ועל שאני עצבנית, והתחושה שלה הייתה כאילו שמדובר במשהו לא הגיוני והיא לא אמרה לי מילה, אבל היא אמרה לי שאני צריכה להשתדל יותר. אבל היום לאחר מה שהיא רואה, היא מצטערת על מה שאמרה לי אז. הוא אמר שאני עצבנית, ואם אני עצבנית מה הוא צריך אותי'.

לסיכום ייאמר, לאור האטימות הקשה של הבעל, המתאפיינת בראייה כה סלקטיבית את המצב בו הם שרויים, קשה עד מאד להעלות על הדעת את האפשרות שיש לבעל רצון אמיתי וכנה לשלום בית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפיכך הרושם המצטבר הוא כי אף הבעל פניו לגירושין, אך במועד שלו. הוא החליט להתנקם באישה ולמרר את חייה, והוא ורק הוא יחליט איך, מתי, וכיצד. ברור כי אנו לא ניתן לזה יד.

ב. טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה – השפלות אטימות וניכור רגשי.

האישה עומדת בנחרצות ותובעת גט לאלתר ואילו הבעל מסרב בעקשנות יתר, ועל אף שבית הדין בא לקראתו ודחה את הכרעתו בעניין לבקשת הבעל ואף נתן לו צ'אנס נוסף פעמיים ויותר לאור הבטחותיו החוזרות ונשנות שנמתין עד סוף השנה (תשע"ח) או עד שנקבל חוות דעת כתובה משני היועצים האמורים, שבני הזוג היו אצלם תקופה ארוכה, כשנה ויותר, ועל אף חלוף שני פרקי זמן אלו הוא חזר בו מהבטחותיו שיגרשנה בהסכמה, וממשיך לעמוד במרדו באומרו שלדעתו יש סיכוי לשלום בית אם מישהו ישכנע את האישה, ושלדעתו האישה מוסתת - טענות המנותקות לחלוטין מהמציאות לכל בר בי רב.

לאור האמור אנו נדרשים לדון בחיוב הבעל בגט מדין הטוענת 'מאיס עלי'.

'טענת מאיס עלי' באמתלא ברורה

הנה יש לדון האם יש לחייב את הבעל בגט מחמת טענותיה של האישה על בעלה ומדין 'מאיס עלי' באמתלא ברורה, שהרי האישה התובעת את גיטה עמדה בפנינו מספר פעמים והטיחה בבעל אשמות קשות בדבר אטימותו ואי רגישותו לכל אורך חיי הנישואין. היא תיארה בפנינו באריכות את סבלה המתמשך ואת התעללות הבעל בה בכך שהתעלם ממנה לחלוטין, מנע ממנה את צרכיה, חי את חייו שלו לבדו, ונמנע מלדבר עמה במשך חודשים ארוכים, גרם לה להגיע להתמוטטות נפשית בעת הריונה עד שנאלצה לעזוב את ביתם עם שני ילדיה, ואין שום סיכוי שבעולם שתוכל לחיות לצדו.

מעתה יש לדון האם ניתן להחיל בנידוננו דין זה כעילה לחיובו בגט.

דוגמאות למאיסותה של האישה את בעלה

אטימות וניכור רגשי

האישה תיארה בפנינו כי 'הבעל חי כמו רווק' [...] 'אין דיבור' [...] 'אין תקשורת' [...] 'אין שיתוף' (ציטוט מחו"ד של ד"ר הופנונג שהונחה בפנינו). הבעל היה ממעט לדבר עם אשתו ושלא לדבר על קשר רגשי וגילויי אהבה כלפיה שלא היו לחלוטין. הבעל חי את חייו לבדו ואפילו בליל הטבילה, במקום שלהמתין לה עם חיוך וציפייה, הייתה מוצאת אותו ישן בסלון לבדו וכפי שהאישה ציינה בדבריה בדיון השני מיום ו' באב תשע"ח (18.07.2018) (שורות 41-42 לפרוטוקול הדיון):

'האישה: הוא היה נרדם בסלון ולא עניין אותנו. גם כשבאתי מהמקווה לא היה מתקרב אליי ואומר להמתין עד אחרי חצות.'

דוגמא נוספת בעניין אטימות הבעל לצרכיה האישה ציינה את קביעת מקום מגוריהם מיד לאחר החתונה בכ' כדרישת הבעל - הגם שלא הכירה שם אף אחד ורצתה עד מאד לגור לפחות בתחילה בעיר ל' בקרבת מגורי משפחתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש לציין כי הבעל הודה בפנינו על אטימותו כלפיה בכלל ובעניין מקום המגורים בפרט וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום י"א בטבת תשע"ט (19.12.2018) (שורות 21-25):

'בית הדין: מה עשית בתקופת הזאת כדי להחזיר אותה?
הבעל: אני מוכן לעשות צעדים מרחיקי לכת כדי שתחזור.
בית הדין: האם אתה אוהב אותה?

הבעל: אני אוהב אותה. אני יודע שעשיתי טעות ולא התייחסתי לצרכים האישיים שלה. רצתה לעבור מגורים ליד ההורים שלה בל' ואני לא הסכמתי'.

גם בהמשך הדברים שם (שורות 34-35) ציין הבעל שוב את אי התייחסותו לאישה כדבעי:

'בית הדין: האם פגעת בה באמירה או ביחס.
הבעל: לא. הייתה אולי אי התייחסות. אבל אני מבין שהיה צריך לתת יותר יחס'.

דוגמא נוספת ציינה האישה בפנינו כדלהלן:

'האישה: ניכור שאדם בבית ולא מתייחס אליי. כשהייתי בהריון עם הילד השני והיה מסיע אותי לעבודה, היו שני דרכים: כורכר וכביש. בקשתי שיסע דרך הכביש כי בנסיעה בכורכר זה גורם לי בחילות, ואמר כן, ובכל זאת היה ממשיך לנסוע במשך שבועיים דרך הכורכר, עד שפעם עצרתי לו את הרכב ובקשתי ממנו שיחזור'.

האישה תיארה בפנינו שעל אף שיש לה בעל פיזי אך מעולם לא היה לה שום קשר אתו "זה כמו השכן". הוא מנותק הימנה, לא תומך בה רגשית והתעלם לחלוטין מכל צרכיה.

האישה המשיכה לתאר את הניכור הזועק לשמים של הבעל כלפיה ושמבחינתו היא איננה קיימת כאישה וכרעה, וכפי שעולה מתיאורה הבא (פרוטוקול הדיון הנ"ל שורות 45-47):

'[...] גם כשהייתי אצל ההורים שלי ואני בהריון הקאתי והגעתי לערפול וכמעט לאיבוד הכרה, ואימא שלי קמה ועזרה לי, והוא היה אדיש וקם למקווה כאילו לא קרה כלום. וכשחזרתי מהמיון שאל מה שלום העובר, וכשלא עניתי אמר זה הבן שלו ורוצה לדעת מה איתו'.

לדבריה כיום "זה נגמר" - הלב שלה כבר לא אתו. היא איננה מסוגלת יותר.

השפלות וניכור רגשי

דוגמא זו שהיא אחת מני רבות ועוד דוגמאות שהוזכרו לעיל, מעידות על חוסר רגישות משווע, ניכור והתעלמות כליל מצרכי האישה. דברים אלה משתלבים עם טענותיה על התנהגותו כלפיה עת השפילה עד לעפר בליל טבילתה כשהיה משאירה להמתין 'עד חצות', בטענה שכך צריך לנהוג. מעבר לכך ציינה האישה כי מבחינתו שום דבר לא היה קורה אילולי היא הייתה עומדת ומתחננת אליו למעט יחס, ומבחינתו היא זו שצרכיה לשרת אותו כשבא לו, ואין כאן חיוב הדדי ומצוותו של הבעל כלפיה וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון הנזכר (שורות 49-53):

גם כשחזרתי מהטבילה אם לא הייתי נגשת אליו זה לא היה קורה, אני הייתי צריכה להתחנן אליו כדי שזה יקרה. וכשחזרתי רעבה מהמקווה לאחר יום עבודה לא היה מזמין לי אוכל. בעניין יחסי אישות זה קרה רק כשהוא רצה והוא אמר שהפיוס הוא המעשה עצמו, פעם אמר לי אם את לא מפויסת אז

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא נעשה, ואמר שהחובה היא כלפיו וזה החובה שלי. ובזמן שהייתי אסורה בקושי הסתכל עליי.

לדברי האישה התופעה החלה עוד קודם לכן עוד בהיותם בליל הכלולות ב'חדר ייחוד'. במקום שהאישה תרגיש נחשקת ואהובה ע"י בעלה 'בחיר לבה' הוא הותירה אפילו ללא חיבוק עד שהיתה צריכה לדרוש זאת, ואף הבעל הודה בכך וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום כ' באדר א תשע"ט (25.02.2019) (שורות 91-90):

'האישה: כשקראו לנו לצאת בחוץ, בקשתי ממנו שייתן לי חיבוק הוא נתן לי חיבוק ויצאנו.

הבעל: יש דברים שאולי לא התנהגתי בצורה נכונה כי לא ידעתי.

האישה המשיכה בתיאוריה בדבר התנכרותו ואי רגישותו של הבעל כלפיה כמפורט בפרוטוקול הדיון.

האבסורד הגדול ביותר הוא כי הבעל כמעט ולא הכחיש, את טענות האישה, ואדרבה, הודה בפנינו ברוב רובם של הטענות. אולם סוג התשובות שהשיב לטענות אינן מניחות את הדעת, תשובות בסגנון: "היו מקרים בודדים ולא כשיטה", "זה לא היה בכוונה", ו"זה לא היה כל יום" וכדומה, וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום י"א בטבת תשע"ט (19.12.2018) (שורות 67-65):

בית הדין: אמרת קודם שאתה מתחרט שלא היית קשוב לה. מה בנושא הנסיעה בכורכר.

הבעל: הסעתי אותה לעבודה ואמרה לי שזה מפריע לה, אבל לא זה היה בכוונה, וזה לא היה יום אחרי יום במהלך השבוע.

כמו כן, גם לגבי התנהגותו כלפיה באטימות לב (מזעזעת) תוך כדי ניכור, הבעל הודה בכל או במקצת וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון הנזכר (שורות 83-68):

בית הדין: האם זה נכון שבליל הטבילה אם לא הייתה פונה אליך זה לא היה קורה.

האישה: הייתי ביום הטבילה לוקחת את הילדים לבייביסיטר והייתי שולחת אותו למסעדה כדי שיהיה רגוע, וכשהגעתי הביתה לא התקרב אליי ואמר תמתני עד חצות. יכול להיות אם הייתי מתקרבת אליו היה אולי משהו, אבל הוא היה הולך ללמוד. מה שהוא אומר שניסה לפייס - זה שקר, הוא היה מנוכר כל היום עד שהיה מגיע הלילה.

הבעל: לגבי חצות, ההידור של חצות היא הביאה את זה הביתה. אבל כשחזרה היה חיבוק ונישוק.

בית הדין: האישה צריכה יחס מבעלה, ותרגיש שיש לה בן זוג.

הבעל: זה היה אבל לא ברמה. ונכון שהרגשתי שהיא רוצה יותר.

בית הדין: האם בזמן נידותה לא הסתכלת עליה.

האישה: במיוחד לאחר לידה בקושי הסתכל עליי, כשהיה מדבר איתי היה מסיר מבטו ממני.

הבעל: המקרה שהיא מדברת עליו יכול להיות שזה קרה פעם אחת.

בית הדין: האם היה מקרה שלא ישרת מבט אליה בעיניים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל: היה אולי מקרה אחד שלא ישרתי פנים אליה, כיון שלא יכולתי להסתכל כי משהו היה מגולה וזה היה לאחר לידה.

בית הדין: האם אמרת לה שכל החובות שלה כלפיך, ולא שלך כלפיה.

הבעל: היא אמרה שכל מצות עונה זה בשבילה ואמרת לה שזה גם בשבילי.

הדברים מדברים בעד עצמם. הלב ממאן להאמין כי אדם מן היישוב מסוגל להתנהג כך כלפי אשתו. בית הדין סבור כי מעבר לכך שהדברים נוגדים את ההלכה ואת השכל הישר, הרי שזוהי התעללות חסרת מעצורים באישה. נראה שהבעל חי לו בבועה משלו, בה אינו חש את עולמה הרגשי של האישה, ואינו מבין עד כמה מילים או התנהגויות אלו ואחרות מביאות את חיי הנישואין לסופן הטראגי.

אין ספק כי האריכות בזה היא אך למותר. אנו אמונים על דברי חז"ל בתלמוד (יבמות סב):

"תנו רבנן, האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו [...] עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך".

הרמב"ם פסק זאת הלכה למעשה בהלכות אישות (פרק ט"ו הלכה י"ט) וזה לשונו:

וכן צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יתר מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון, מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה, ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רוגז".

אם היה הבעל דגן משכיל לנהוג באשתו כדברי הרמב"ם, אין לנו ספק כי תביעה זו, כמו תביעות רבות אחרות, לא הייתה באה לעולם.

מילוי חובותיו כבעל בניתוק וניכור רגשי

יתירה מזאת יש לומר שאף אם היה מצב בו הבעל היה משתדל לפחות כלפי חוץ לבצע את התחייבותו כבעל לאשתו והיה נמנע מלהשפיל אותה ולהצר לה, לא היה עומד מנגד לבקשותיה, אלא שהיה עושה זאת רק מן השפה ולחוץ וללא מתן רגש ואהבה לאישה, גם אז היינו סבורים שקשה עד מאד לנסות ולשכנע את האישה לחזור לשלום בית בצורה שכזאת ש'העיקר חסר מן הספר' והכל רק מן השפה ולחוץ.

יסוד הדברים עד כמה רחוק דפוס התנהגות זו מדרכה של תורה, ניתן לראות בסוגיה במסכת נדרים. בגמרא שם (דף כ:) הפליגו חז"ל בחומרת קיום יחסי אישות בין בעל ואישה כאשר יש נתק רגשי וריחוק ביניהם, נתק שיכול לנבוע ממגוון סיבות וזה לשון הגמרא:

דרש רבי לוי (על הפסוק ביחזקאל כ, לח) "וברותי מכם המורדים והפושעים" - "אלו בני תשע מדות: בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה, בני נידוי, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה.

קל וחומר בנידון דידן כאמור שהאישה עברה השפלות ותחושת ניכור קיצונית ביותר לאורך חיי הנישואין הקצרים, ומשכך אין מנוס מלקבוע שיש כאן טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה ולחייב את הבעל לגרש את אשתו.

סיכומם של דברים. אין בדעת בית הדין להיכנס לעובי הקורה ולדון האם תופעה זו הינה בגדר 'שחיתות מוסרית' בכלל או 'בעיה במידות' בפרט. ברור כשמש שאין לצפות מבן אנוש לדור לצדו של בן זוג שכזה. הדבר גובל עם מאמר חז"ל בכתובות (עז). 'אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין סבור שדי בדוגמאות אלה כדי להמחיש את עובדת מיאוסו של הבעל על אשתו. זוהי 'אמתלא ברורה' ביותר של האישה כדי למגר את החשש של 'שמא עיניה נתנה באחר'.

למותר לציין שאין זו דרכה של היהדות. תורתנו הקדושה נותנת משקל חשוב לכל אדם באשר הוא, בכלל, והתייחסותו של בעל לאשתו בפרט. דברי חז"ל הנזכרים 'ואוהבה כגופו ומכבדה יותר מגופו' היו צריכים לשמש לבעל כ'רמזור אדום' ולהימנע עד קצה גבול היכולת מהתעלמותו מהאישה ומצרכיה ושלא לדבר על השפלותיו החוזרות ונשנות והתייחסותו אליה כאל עוד חפץ בבית. הבעל רחוק היה מחיובו זה כרחוק מזרח ממערב. הותיר את האישה סגורה ומסוגרת לבדה, נמנע מלקיים כל תקשורת עמה והותירה בודדה ממשפחתה ומתוסכלת לחלוטין. הדברים הגיעו עד להתמוטטותה בזמן ההיריון וכפי שתיארה בפנינו באחד הדיונים.

הבעל דן התייחס אליה לאורך כל הדרך כאל חפץ נטול רגשות, ללא אנושיות כלל ובוודאי שלא כבעל לאשתו כששכינה שורה ביניהם.

לנוכח כל זאת סבור בית הדין כי בפנינו טענת מאיסות באמתלא ברורה ופשוטה ללא כחל וסרק.

ג. מורדת 'מאיס עלי' – שיטות הראשונים בזה

העלנו אפוא שיש לראות את טענת האישה על בעלה כטענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה. עלינו לברר דין זה בקצרה ושיטות הראשונים בזה.

דין טענת 'מאיס עלי' באמתלא מבוררת

הנה ידועה בזה מחלוקת הראשונים האם יש לכפות את הבעל לתת גט באופן שהאישה טוענת שהוא מאוס עליה.

פסק הרמב"ם בהלכות אישות (פרק י"ד הלכה ח') זה לשונו:

האישה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה.

אולם הטור (סימן עז) כתב שרבנו תם (בתוספות כתובות סג:) פירש שלעולם אין כופין אותו לגרש [...] וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל עיין שם. ומרן הבית יוסף (שם) כתב שרבים לוחמים על דברי הרמב"ם וסוברים שאין כופין את הבעל לגרש בזה ושכן כתב הרא"ש בתשובה (כלל מג סימן ו) וזה לשונו:

"אף על פי שרבינו משה כתב דכי אמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא, רבינו תם ור"י חולקין עליו, וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא, למה נכניס ראשינו בין הרים גדולים לעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש, ועוד כי בעוונותינו בנות ישראל הן פרוצות בזמן הזה ואיכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל.

הרא"ש בתשובה חזר על דבריו אלו ביתר שאת (כלל מ"ג סימן ח') וזה לשונו:

"על עניין מורדת אין אדם צריך לימלך, כי בהכרח נתנית גט ראיתי לרבנותינו חכמי אשכנז וצרפת מתרחקין עד הקצה האחרון מכל מיני הכרחות כפיית האיש לגרש בעסק מרידת האישה כי נראה להם דברי רבינו ר"ת ז"ל וראיותיו עיקרים וראוי לסמוך עליהם. ואף אם היו הדברים מוכרעים צריך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אדם להרחיק מספק אשת איש ומלהרבות ממזרים בישראל [...] והאידנא נראה העניין להפך, בנות ישראל בדור הזה שחצניות הן, אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה באמרה לא בעינא ליה - לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, ויתנו עיניהם באחר וימרדו בבעליהן, על כן טוב להרחיק הכפייה. ויותר התימה הגדול על הרמב"ם ז"ל שכתב שאם אמרה מאסתייהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעתו לגרשה לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. ומה נתינת טעם לכוף האיש לגרש ולהתיר אשת איש? לא תבעל לו ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה! הלא אינה מצווה על פריה ורביה, וכי בשביל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל נעוריה נשלים תאותה ונכוף האיש שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה? חלילה וחס לשום דיין לדון כן. ורבי מאיר ז"ל בעסקי מורדת בעניין הממון היה דן בדינא דמתיבתא שיתנו לאישה כל מה שהכניסה אבל לא היה כופה לגרשה.

חזינן אם כן שבטוענת "מאס עלי" יש מחלוקת הראשונים אם כופין את הבעל לגט, אך רוב הראשונים סוברים שאין כופין וכן מסיק הרא"ש לדינא¹, ועל כן יש לברר אם על בית הדין לחייב הבעל ליתן גט, או לכל הפחות להודיע לו שזו מצווה לגרש.

טענת 'מאס עלי' חובה או מצווה לגרשה

ובאמת שמצינו דעות נוספות בראשונים באישה הטוענת 'מאס עלי'.

דעת רבינו יונה (תלמידי רבינו יונה המובאת בשטמ"ק בכתובות סד): שאין אנו כופין אותו בשוטים אך כופין אותו מעט בדברים, ואומרים לבעל שיש עליו מצווה לגרש את אשתו ואם לא יגרשנה הוא ייקרא עבריין. אולם לדברי ר"ת אין אומרים לו כן, משום שאינו חייב לגרשה, ורק משיאים לו עצה שיגרשנה².

הן זה ברור כי רוב רבותינו הראשונים סוברים כשיטת ר"ת שאין כופין אותו לגרשה. כן כתב בחידושי הריטב"א לכתובות ס"ג ע"ב, וכן כתב הרא"ה בכתובות ס"ד ע"א, שכתב דבכה"ג

¹ אכמ"ל בזה, אך יש לדון אף בדעת הרא"ש גופיה לאור דבריו בתשובותיו כלל ל"ח סימן ב' שעולה מדבריו שבמקרה מסוים כשקידשה שלא כהוגן ועתה היא מואסת בו, הסכים לדברי הרמב"ם וכתב וז"ל: "... אמנם יש לנסות אם יוכלו לפייסו בריצוי כסף ואם לא יאות אני נגד אחריכם לכופו לגרשה" עכ"ל. ויעיין בדבריו של הראשון לציון הגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל בשו"ת מעשה איש (אבן העזר סימן יב) שחילק וביאר ברא"ש כדלקמן:

'דדוקא בדליכא שום צד אמתלא לדבריה שאומרת מאס עלי בלי שום טעם וכופין אותו להוציא מרובה ממזרים בישראל, אבל אי איכא ריח אמתלא לדבריה, סומכין לכתחילה כי ההיא דהרא"ש שהייתה בת טובים ואינו ראוי שידבק בה ולכך כופין'. עכ"ל.

לדבריו עולה שאף לדעת הרא"ש שאין כופין בטענת מאס עלי, מכל מקום כאשר יש 'ריח אמתלא' שפיר דמי לכוף על הגט. גם בשו"ת יביע אומר (חלק ג סימן יח אות ג) חילק כיוצא בזה ונסמך על מה שכתב בשו"ת חוט המשולש (סימן לה) שדעת מהר"ם מרוטנבורג שאף שאין כופין בטענת מאס עלי משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר, מכל מקום אם נתנה אמתלא לדבריה כופין אותו לגרש ושכן כתב בשמו הרא"ש בפסקיו ע"ש.

אמנם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ה סימן כו) כתב דמעיקרא אין לדמות כלל תשובות הרא"ש זו לזו, שרק במקום שעשה שלא כהוגן והיה מקום לדון אף על הפקעת קידושין בזה צרף הרא"ש את דעת הרמב"ם לכופו לגרש, מה שאין כן כאשר הקידושין היו ברצון ורק זמן רב לאחר מכן באה האישה בטענת מאס עלי, שאין טענתה טענה ע"ש וכבר חילק כיוצא בזה רבנו החזון איש (סימן סט אות כג) עי"ש.

² נמצאנו למדים שישנם לפחות 4 שיטות בראשונים בעניין. דעת הרמב"ם שכופין ממש אפילו בשוטים. דעת הרא"ש שאין כופין אותו לגט (אך מחייבין - לחלק משיטות הפוסקים בדעתו). דעת רבינו יונה שיש עליו מצווה לגרשה ואם לא עשה כן נקרא עבריין. דעת ר"ת שאין עליו מצווה אך בית הדין מייצע לו שעליו לגרש את אשתו. ועיין עוד במאמרו של הרב צימבליסט שליט"א פורסם בשו"ת הדין חלק ה' עמוד ר"ל, וב'ציץ אליעזר' חלק ד' סימן כ"א, ואכמ"ל. וידועה שיטת הרשב"ש בזה בסימן צ"ג שכתב דאף הסוברים שאין לכוף בטענת מאס עלי, אולם בכה"ג כשיש לה טענה מבוררת, יש לכופו לגרשה. וכן כתב בשו"ת יכין ובוועז ח"ב סימן כ"א בשם מהר"ם, וכן כתב בספר חוט המשולש (שבתשב"ץ) הטור השלישי סימן ל"ה. וראה גם בתשב"ץ ח"ב סימן ח' אשר נשאל אודות אישה שבעלה מצער אותה הרבה עד שמרוב הצער היא מואסת בו, והכל יודעים שהוא אדם קשה הרבה והיא אינה יכולה לסבול אותו, וכתב שקרוב הדבר שיוציא ויתן כתובה. לפי דבריו כתבו בפד"ר ח"א (עמ' 77) שבעל ההופך בהתנהגותו את חיי האישה לגיהינום ומצער אותה עד שמרוב צער היא מואסת בו - יוציא ויתן כתובה, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מבקשים על הגט" ולא כתב שמחייבים בגט. וכן כתב בחידושי הרשב"א לכתובות ס"ג ע"ב, וכן משמע משו"ת הרשב"א המיוחסות סימן קל"ח, וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"א אלף קצ"ב, דעיקר הטעם דאין כופין משום דאין האיש מוציא אלא לרצונו, וכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תקע"ג וח"ה סימן צ"ה, וכן כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"פ סימן תתקמ"ו, וכן כתב בהגות מרדכי לכתובות סימן ר"צ בשם ספר הישר לר"ת "אלא אם ירצה יעגנה לעולם", ועוד³.

להלכה לא קיי"ל כדעת הרמב"ם אלא כשיטת רוב הראשונים ההולכים בשיטת ר"ת והרא"ש, וכן פסק השולחן ערוך אבן העזר סימן ע"ז סעיף ב' וזה לשונו:

האישה שמנעה בעלה מתשמיש, היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי [...] אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל.

הרי שהשו"ע פסק כר"ת הרא"ש וסיעתם שהגירושין בטוענת 'מאיס עלי' הם רק מרצונו של הבעל.

האם יש חשש ל'גט מעושה' גם בחיוב גט ולא בכפייה

אמנם במקרה דנן אין אנו דנים על כפייה בגט אלא על חיוב גרידא לנוכח מאיסותה הברורה של האישה בו. אך גם בזה יש לעיין האם אין חשש ל'גט מעושה'.

הן אמת שישנם הסוברים שחשש 'גט מעושה' איכא לא רק לגבי פסק דין ל'כפיית גט' אלא גם לגבי פסק דין ל'חיוב בגט', דהוי ככפייה שלא כדין.

כן מצאתי (בפד"ר כרך ז' עמוד 204) שהגאון מרן הרב אלישיב זצ"ל, ביאר גם בדעת הרא"ש שלמד שבטענת "מאיס עלי" לא רק שאין כופין אותו לגט, אלא שאף אין מחייבין לגרש כלל.

ועיין עוד בשו"ת 'עטרת שלמה' (בס"ק ח') להגאון הרב שמשון שלמה קרליץ זצ"ל, אב"ד פתח תקוה (ח"א סימן ל"ב סק"ו) שהוכיח אף מדברי הרמב"ם במסכת כתובות (ס"ג) ומדברי שו"ת הריב"ש סימן ק"ד, דאף הם ס"ל דאין מחייבין לגרש מחמת חשש ל'גט מעושה', ולדבריו רוב רובם של הראשונים ס"ל כן.

ובאמת שלכאורה כן משמע קצת מלשון השולחן ערוך בסימן ע"ז (סעיף ב') שכתב שם "אם רצה הבעל לגרשה וכו'", ומשמע שזה תלוי ברצונו בלבד, ואין לחייב אותו לגרש.

ועיין בספר 'משפטי שמואל' להגאון רש"ב ורנר זצ"ל אב"ד תל אביב (מהדו"ת סימן כ"ב אות ד') שכתב שמאחר שנחלקו בדבר רבינו יונה ור"ת, אין לעשות מעשה ולחייבו לגרש משום חשש גט מעושה. ונראה שנתלה באילן גדול ונאחז בדברי מרן החזו"א באבן העזר (סימן צ"ט סק"ב) שכתב שם שאם חייבוהו שלא כדין, חשיב אונס והגט פסול, וכן כתב להדיא (סימן ס"ט ס"ק א') וז"ל:

אבל אחרי שהוכרע שאין כופין אותו אפילו במילי ולא מחייבין ליה לגרשה.

וכן עולה גם מדברי שו"ת עונג יום טוב סימן קס"ח עיין שם שהאריך.

³ עיין בשו"ת הרמ"א סימן צ"ו שהביא בזה ראשונים נוספים כדעת ר"ת. עיקרי דבריו הבאתי בהערה הקודמת. ויעיין באורך במאמרו הנרחב של הגר"ח איזירר ב'שורת הדין' חלק ב' עמוד ס"ד ואילך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכבר הקדימם ה'נודע ביהודה' בדבריו (במהדורא תניינא חלק אבה"ע סימן צ') שכתב שם וזה לשונו:

בהא סלקי ובהא נחתי, שחלילה לכוף האיש הזה בשוטים לא בנידוי כלל, ואפילו בדברים לומר לו שאם לא יגרש הוא עברייך גם כן איני מסכים.

הרי להדיא שסבר שאפילו היכא דאיכא 'אמתלא ברורה' נמי אין לחייב בגט ואפילו לא לכופו בדברים.

מעשה מאחר שנחלקו בזה הפוסקים גם לגבי 'חייב בגט', נמצא דהוי ספק פסול דאורייתא, וקל וחומר לאחר שראינו לרוב רבותינו הראשונים ס"ל הכי. על כן לכאורה יש מקום להחמיר בזה. וכן כתב בשו"ת בית אפרים אבן העזר סימן קכ"ט להלכה שאין לחייבו לגרש.

אולם יש לציין שגם בזה ישנם הסבורים שכל זה רק כשאין אמתלא ברורה, אך בגוונא שיש אמתלא ברורה ביותר ובית הדין נוכח לראות מדוע יש כאן מאיסה שכזו, ואין חשש כלל ל'שמא עיניה נתנה באחר' יש לחייב בגט.

גם במהר"ם מרוטנבורג המובא ברא"ש בתשובה הנזכרת (כלל מ"ג סימן ח') חזינן ש'באמתלא ברורה' כופין את הבעל למתן גט אף להסוברים שבמקרה רגיל (כשאין אמתלא ברורה) של טענת 'מאיס עלי' אין כופין. וראה בשו"ת 'ציץ אליעזר' (חלק ד' סימן כ"א) שהביא שיש הסומכים על שיטת המהר"ם מרוטנבורג להלכה למעשה.

מנהג בתי הדין

הלכה למעשה נוהגים לדינא במרבית בתי הדין בארץ, דהיכא דאיכא 'אמתלא מבוררת' לעיני בית הדין יש לחייבו בגט ולהפעיל כנגדו 'הרחקות דר"ת' בעת הצורך, ואכמ"ל.

ברם, ברמ"א בסימן ע"ז שם (סעיף ג') לאחר שהביא את תקנת הגאונים 'בדינא דמתיבתא' כתב שגם ב'אמתלא מבוררת' אין אנו מחייבים אותו גט, וזה לשונו שם:

ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם). ואין חילוק בין אם תפסה או לא, אלא בטוענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה, אבל מכל מקום נותנת אמתלה ואין בזה רמאות, והבית דין ידונו בזה לפי ראות עיניהם.

וליישב מנהג בתי הדין בזה - לחייב גט בטענת 'מאיס עלי באמתלא מבוררת' - עם דברי הרמ"א הנזכר, יעויין בשו"ת 'חוט המשולש' להגאון רבי חיים וואלוז'ין זצ"ל בסימן ב' שהאריך לבאר את דברי הרמ"א, ומדבריו עולה כי לדעת הרמ"א בטענת 'מאיס עלי' ויש אמתלא מבוררת יש לחייבו בגט, אלא שחייב זה גופיה הינו מכוח תקנת הגאונים של 'דינא דמתיבתא' והם תקנו גם כפיה לגט, אלא שבזה הרמ"א והאחרונים לא הולכים בתקנת הכפיה אחרי תקנת הגאונים, אך מכל מקום החייב בגט שמכוח התקנה קיים, ונוהגים על פיו גם אליבא דהרמ"א, עייין שם בדבריו. ויעויין עוד בכל זה במאמרו של הגר"ח איזירר שליט"א ב'שורת הדין' (חלק ב' עמוד ס"ד ואילך) שהסיק כן לדינא והביא כן בשם ראשונים ואחרונים ואכמ"ל.⁴

⁴ הן בפד"ר ח"ז עמ' 5 וחיי"ב עמ' 339 וחיי"ח עמ' 24 סברו שאין לחייב בעל בגט בטענה זו, אולם רבים וטובים פסקו לדינא לחייב בגט. גם בשו"ת 'יביע אומר' למרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל ח"ג אה"ע סימן י"ח אות י"ג הוכיח באריכות כי בטענת מאיס עלי באמתלא מבוררת יש לחייבו בגט פיטורין לאשתו וכן נהגו. ועייין עוד בזה בפסקי דין רבניים חלק ט' עמוד 150 וכן בעמוד 216, ובאוצר הפוסקים אבן העזר סימן א' סעיף י' ס"ק ט"ז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הארכנו בעיקרי דין 'מאיס עלי' מחמת חומרתו של 'גט מעושה', ונמצאנו למדים דכל היכא שבית הדין נוכח לראות שעומדת בפניו אישה הטוענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה וליכא למיחש ל'שמא עיניה נתנה באחר' והבעל עומד במרדו ומסרב לגרשה, שיש לבית הדין לחייבו בגט ולהפעיל כנגדו 'הרחקות דר"ת' כפי שיבואר.⁵

'אמתלא מבוררת' מהי

העלנו אפוא שיש לחייב בגט בטענת 'מאיס עלי באמתלא מבוררת'.

אך עלינו לבדוק האם בנדון דידן מתקיימים תנאים אלו של 'אמתלא המבוררת לעיני בית הדין'. הן הבעל העומד בפניו טוען שאינו יודע על מה ולמה יצא הקצף מאת האישה ומדוע בית הדין עוזר לה לפרק משפחה בישראל. עד לרגע זה האישה לא הביאה עדים על טענותיה ולא הוכיחה דבריה בפניו.

אכן הבאנו לעיל כי על פניו נראה לבית הדין כי טענותיה של האישה על בעלה כנות הן ואף הבעל הודה על רובן.

ברם, עדיין יש להבהיר מהו גדר "אמתלא מבוררת", דאם נימא שבעינין שבעינין הוכחה בעדים לטענת 'מאיס עלי' – מה שלא נעשה בנידונו – אם כן חסר בבירור האמתלא, ומשכך אין אפשרות לחייב את הבעל בגט מחמת דין זה.

⁵ כאן המקום להעיר שהיו שנינו לפקפק בהוראתו זו של ר"ת בדבר הפעלת אותם הרחקות כנגד הבעל, ונזכרים בקצרה: בסדר אליהו רבה וזוטא (שם) הביא תשובת מהר"י בן לב (חלק ב' סימן י"ח) שהעיר על דברי רבנו תם וכתב בזה"ל: "גם על זאת ההרחקה הסכימו עליה הסמ"ק והמהר"י קולון ז"ל ולא מצינו מי שיחלוק עליהם. ומכל מקום לא ראינו לרבני הדור הזה שנהגו בכך, אדרבה זכורנו כי נועצו לב יחדיו רוב החכמים לעשות זאת ההרחקה ורב גדול ומובחק שהיה בימים ההם מיחה בדבר. ואפשר לומר שמה שלא נהגו בכך הוא משום דלא אכשיר דרי ויותר קשה להם ההרחקה מהנדוי ואם הנדוי הוי כפייה כל שכן ההרחקה הנזכרת.

ולמדנו מדבריו דאף שלא מצא מי שיחלוק על דברי רבנו תם, ואף שכבר הסכימו על הרחקה זו הסמ"ק ומהרי"ק, בכל זאת לא נהגו כן בימיו, ולא משום שחלקו על דברי רבנו תם, שהרי כתב שלא מצאנו מי שיחלוק על רבנו תם, אלא משום שבזמנם קשה הייתה ההרחקה יותר מהנדוי, ולפיכך נמנעו מלעשות הרחקות אלו. יעויין עוד ב'גבורת אנשים' בסימן ע"ב בסופו – והובאו דבריו בפתחי תשובה בסימן קנ"ד ס"ק ל' עיי"ש – שהביא דברי המהריב"ל ונוקט שטוב להחמיר.

אולם בסדר אליהו רבה וזוטא (שם) כתב להעיר: "טעם זה אינו מכיר" וביאר: שאילו רבנו תם היה מפרש טעמא שאין עושים נדוי אלא הרחקות לפי שההרחקות קלות מהנדוי, שפיר השיג עליו דמאחר דהאידיגא נהפוך הוא, שהרחקות חמורות מהנדוי, אין לעשות הרחקות. אכן טעמו של רבנו תם הוא משום שדווקא נידוי שהוא על גופו אין לנו לעשות כן אלא במקום שאמרו חכמים כופין אותו, אבל הרחקות שאנו גודרים בהן את עצמנו לבלתי היטיב למי שאינו עושה מעשה עמך – שפיר דמי. ומעתה אין מקום לחלק בין דורות ראשונים לדורות אחרונים, וצייין שם פוסקים רבים שראו את תשובת מהריב"ל ולא חשו לדבריו, ובכללם המהרש"ם (אבן העזר סימן מא) ומהר"א ששון (סימן כח) מהר"ם (חלק ב' סימן ע) מהר"י לוי (סימן א) והפני משה (חלק ב' סימן ט) וסיים שם: "סוף דבר אם יראה בעיני חכמתכם לעשות הרחקה דרבנו תם בנדון זה גם אני מסכים עמכם." עייין שם.

ויעויין עוד בחזו"א בסימן קי"ח ס"ק ב' שאף הוא תמה על דברי מהריב"ל.

כמו"כ יש לציין דברי הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ח אבן העזר סימן כה) שהאריך בזה מפי ספרים וסופרים וצייין גם בשו"ת צל הכסף (חלק א סימן ה וסימן ו) האריך למעניתו בזה, והעלה דשפיר סמכינן לעשות מעשה בהרחקה דרבנו תם, עיין שם. וכן הסכים הרב משכנות הרועים (מערכת מ סוף אות רכט) וכן מבואר בספר פחד יצחק (מערכת סוטה דף יז סוף ע"ב). עוד הוסיף שם שאף המהריב"ל עצמו לא השווה מידותיו בזה כי בשו"ת מהריב"ל בחלק ב' סוף סימן עט כתב וז"ל: "מיראי הוראה אני ולא אסמוך להקל לכופ בשוטים או בנידויים, אבל לעשות ההרחקה מרבנו תם, אף על פי שכתבתי צדדים להחמיר, מכל מקום דעתי נוטה להקל. ואם יסכימו מבעלי ההוראה מחכמי הדור להחזיק בזאת ההרחקה (...) גם אני מסכים עמהם." עייין שם.

גם בשו"ת ראש משביר (אבן העזר סימן לח) כתב בשם שו"ת כרם שלמה (אבן העזר סימן כב) שרוב האחרונים הסכימו להרחקה דרבנו תם, עייין שם. וכן עשו מעשה גאוני בגדאד – בי דינא רבה דבבל – הובאו דבריהם בשו"ת שערי רחמים (פראנקו, חלק א אבן העזר סימן ג), ועיין שם באורך. וסיים: "וכל שכן במקום שהבעל חייב לגרש, וכן נעשה מעשה." עד כאן תורף דבריו. ודון מינה ואוקי באתריין.

אמור מעתה: אף במקום שגם לפי בית הדין אין על הבעל חיוב לגרש, מכל מקום יש להטיל על הבעל את ההגבלות הבאות מכוח חוק בתי הדין הרבניים (ראה פסק דין בית הדין הגדול מיום י"ד אלול תשס"ח (תיק 1-64-8455) וכנהנה רבות) וקל וחומר במקום שבו הבעל חייב לגרש. ויעויין בחזו"א בסימן ק"ח ס"ק י"ב שעל אף שכתב שיש להימנע מהרחקות, מ"מ מפורש בדבריו שאם הרחקוהו ונתן גט – הגט כשר, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם נראה ברור הדבר שאין צורך לברר ממש בעדים, וסגי בכך שלנגד עיני בית הדין הדבר ברור כ'ביעתא בכותחא' לאור הטענות שהעלו בפנינו, ואין שום חשש חלילה 'שמא עיניה נתנה באחר'.

סייעתא לכך מצינו בשו"ע חושן משפט.

בהלכות טוען ונטען בסימן ע"ה סעיף א' פסק השו"ע שהנתבע צריך לברר דבריו בפני בית דין מהי פשר תביעתו, והאם אין זו תביעת סרק או תביעה שמעיקרא ברור שאינה כדין. אין ספק ששם אין הכוונה לברר דבריו בעדים שהרי זהו בירור תקדימי שבית הדין יוכיח מהי טיבה של התביעה. אם כן אפשר שהוא הדין בענייננו שבעינין 'אמתלא מבוררת' כדברי הרמ"א שם, אין הכוונה לבירור מקיף בעדים, אלא בירור שיניח את דעת בית הדין באמצעות טענותיה של האישה גם ללא צירוף הוכחות כעדים וכדו', ובית הדין יתרשם שאכן יש כאן 'מאיסות מוחלטת' ושליטת החשש ד'שמא עיניה נתנה באחר' ובוזה הוי 'אמתלא מבוררת'.

וכן חזינן להדיא בדברי הראשונים בביאורם דין זה של טענת 'מאיס עלי', ונזכירם בקצרה.

הרשב"א בתשובה (במיוחסות לרמב"ן סימן קל"ח) כתב שהאומרת מאיס עלי, אינה צריכה כלל לתת טעם ואמתלא לדבריה, מפני מה הוא מאוס בעיניה, לפי שכשם שהדעות במאכל, כך הדעות באנשים ונשים. וזו שאומרת שהוא מאוס בעיניה, ואינה רוצה בו ובכתובתו, שומעין לה, וכן כתב כן גם בחלק א' סימן תקע"ג, עיין שם.

ומפורסמים בזה גם דבריו של התוס' רי"ד בסוגיא שם בכתובות (ס"ד). שכתב לחדש ביתר שאת בהגדרת הדברים שפעמים אישה מואסת בבעל אף על פי שאין שום מום ניכר בו, וזה לשונו שם:

דכיון דבעלה מאוס בעיניה, אנוסה היא בדבר, ולא מדעתה עושה כן, ואפילו אישה כשרה אין אומרים להיבעל לשנוא לה, ואף על פי שאין שום מום ניכר בו, הרבה פעמים אישה מואסת בבעל ואף על פי שאין שום מום ניכר בו, וזה דומה לאדם שאינו יכול לאכול מאכל השנאו לו ונתעב עליו.

מבואר בדבריהם להדיא שהטענת 'מאיס עלי' אינה צריכה לתת טעם לדבריה ולהוכיח טענתה זו. אלא סגי בכך שטוענת טענות בפנינו ובית הדין מתרשם שאכן הצדק עמה ושאותם טענות שהעלתה בפנינו, יש בהם כדי ליצור אצלה טענת מאיסות מוחלטת כנגד בעלה⁶.

ובאמת שמצינו בזה מחלוקת הפוסקים לדינא.

הנה בדין 'אמתלא מבוררת' שטוענת האישה על בעלה ונפסק בזה כתקנת הגאונים דאמרינן 'דינא דמתיבתא', הביא הרמ"א להלכה (בסימן ע"ז סעיף ג') וזה לשונו:

ויש אומרים דכל זה באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת 'מאיס עלי', אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא [...] ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם). ואין חילוק בין אם תפסה או לא, אלא בטוענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה, אבל מכל מקום נותנת אמתלה ואין בזה רמאות, והבית דין ידונו בזה לפי ראות עיניהם (מהרי"ו סימן כ).

⁶ ואע"ג שייתכן שישנם נשים רבות שבמצב האמור אין זה גורם להם 'מאיסות יתור' לגבי בעליהן, מ"מ אין לדיין אלא מה שעניו רואות, ואם אכן ניכר בעינינו מאיסות הבעל בעיני האישה לנוכח טענותיה, הרי זו 'אמתלא מבוררת' כאמור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וביאררו הפוסקים בכוונת דברי המהר"ם והרמ"א כדלהלן.

הב"ח שם (אבן העזר סימן ע"ז) וכן בתשובת 'חוט משולש' (בסימן ב') כתבו דאין צורך שתוכיח האישה את טעם המאיסות לפני בית הדין, ודי בכך שתטען טענת מאיס מטעם הגיוני ואף שאינה יכולה להוכיח כן ואף שהבעל מכחישה. טעם הדבר הוא מחמת שמלכתחילה כל טענת מאיס נאמרה על ידי טענת האישה וללא הוכחה, אלא שאם אין האישה יכולה לנמק טענתה או שטוענת דבר שאינו ברור אם כן יש לחשוש להערמה ואין בה דינא דמתיבתא. ולכן כל אימת שברור לבית הדין שאין כאן 'הערמה' וברור להם שיש כאן 'מאיסות של ממש', סגי בזה להנהיג 'דינא דמתיבתא'.

וכן דעת החלקת מחוקק (שם ס"ק כ"ה) והבית שמואל (שם ס"ק כ"ז) שפירוש אמתלא מבוררת הוא 'בירור באופן שניכר ונראה בעיני בית הדין' שאכן אלו הם פני הדברים.

גם מלשון המאירי בסוגיא שם בכתובות (ס"ג:) חזינן כן שכתב שם וזה לשונו:

"דוקא כשטוענת כך מן הדין, רוצה לומר שאף אנו מכירין בו שהוא ראוי לימאס מחמת רוב פחיתותו והפסד ענייניו, אם במידות אם בשאר דברים מכוערים, והדברים מוכיחים שלא בסיבת נתינת עין באחר הוא. הא כל שטוענת כן מחמת עיקשות וגאווה והסתלסלות אין שומעין לה.

מוכח אם כן להדיא מדבריו, שכל מטרת הצורך ל'אמתלא ברורה' הוא רק בכדי שאנו בית הדין אכן נשתכנע שאכן בפנינו 'מאיסות של ממש' ולא מחמת 'עיניה נתנה באחר'. לפיכך בגוונא שאכן בית הדין משוכנעים לנוכח טענותיה שהם מסוג הטענות שמצוי שהם יגרמו ל'מאיסות יתר' כלפי הנטען, סגי בזה ואין צריך עדים על הדבר.

ובאמת, שגם במקור הדברים בדברי המהר"ם גופיה לא מוזכר דבעי עדים, וזה לשונו שם בהגהות מרדכי (אות ר"צ):

ודוקא בנותנת אמתלה אמתית למה מורדת עליו.

ועוד שם:

דלא מקרי אמתלה אלא כשנותנת אמתלה המבוררת לטובי העיר.

מבואר אם כן כפי שמצינו לעיל ברשב"א ובתוס' רי"ד, וכפי שהעלינו שאין צריך להוכיח את הטענות, אלא סגי בכך שבית הדין התרשם מכנות הטענות לעומת גרסת הצד שכנגד, ובית הדין התרשם שלנוכח טענות אלו אכן ישנה 'מאיסות יתר' אצל הטוען כלפי בן הזוג העומד מנגד.

כן עולה אף מדברי שו"ת 'היכל יצחק' (אבן העזר א' סימן ב')⁷ שכתב שם לבאר שטענת 'מאיס עלי' הוא לא רק עניין של שנאה, אלא בחילה נפשית להיבעל לגוף זה, והוא סוד מסודות הנפש ובזמננו חכמי הרופאים גילו מחלה הידועה בשם מחלת המגע והיינו שמסיבה שאי אפשר להתחקות על טיבה, בן אדם נפשו סולדת מלנגוע בבן אדם ידוע או בחפץ ידוע וזה יש לו מקום באישה נשואה לבעלה, עיין שם.

⁷ והובא גם בפסקי דין רבניים חלק י"א עמוד 204

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שכתב שטענת מאיס עלי הוי כדבר נפשי של ריחוק תיעוב וסלידה מכן הזוג, ושלעיתים לא שייך להתחקות על טיבה. אולם ברור שחובה שבית הדין יתרשם שאכן זהו המצב ממש וכדלעיל⁸.

מאידך, עיין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ג' סימן קמ"ה) שכתב וזה לשונו:

"דבאישא מבוואר בפוסקים (בסימן עז) דבעינן טעם מבורר כגון מחמת חולי או שהולך בדרך רע ומאבד מעותיו עיין שם, וגם שיהיה הבירור בעדים עיין שם, אבל לא כהא דנידון דידן שאין הטעם מבורר.

הרי שמסיק לדינא דלא כהראשונים הנ"ל ודלא כפי שהעלנו לעיל.

אולם בפשטות נראה ודאי כפי שהעלנו לעיל וכפי שחזינן בדברי הראשונים שהזכרנו, ולכן גם אם לא הוכיחה את דבריה בעדים – כל עוד מתרשם בית הדין מאמיתות הדברים ומיכולתם לגרום למאיסות יתר כלפי בן הזוג – הוי 'אמתלא מבוררת' ויש לחייבו בגט.

'רגלים לדבר' לעומת 'אמתלא ברורה'

והנה כתב הט"ז שם באבן העזר (סימן ע"ז סק"ה), שכל אימת שיש בידינו רק 'רגלים לדבר' למאיסות, אין בזה טענה מבוררת כל-כך, עיין שם. כלומר, ש'רגלים לדבר' הוי טענה גרועה שאינה בגדר טענה מבוררת.

ברם נראה שאינו סותר כלל למה שהעלנו, ד'רגלים לדבר' היינו כל עוד שאין לבית הדין בהירות יתר למצב של 'מאיס עלי', ואין בטענות שנטענו בפנינו כדי לגרום באופן ברור 'למאיסות' כלפי הצד שכנגד. כוונת הט"ז רק לומר שבאופן שאין את החשש של 'שמא עיניה נתנה באחר' אין בזה יותר מאשר 'רגליים לדבר', ובזה כתב הט"ז דלא סגי בכך כלל ובית הדין איננו רשאי להסיק רק מחמת כך שיש כאן 'אמתלא ברורה'. מה שאין כן היכא שבית הדין בטוח שלנוכח הטענות שנטענו יש בהם לגרום למאיסות יתר, בכהאי גוונא כבר לא הוי רק בגדר של 'רגלים לדבר' אלא הוי ממש 'מאיסות' ברורה ופשוט.

טענת 'מאיס עלי' כשתובעת כתובתה

העלנו שיש לחייב הבעל במתן גט עקב טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה.

ברם עדיין יש לעיין בזה דהנה פסק הרמ"א באבן העזר שם (סימן ע"ז סעיף ג') שדין 'מאיס עלי' נוהג רק היכא שאיננה תובעת כתובתה, אך בתובעת את הכתובה חיישינן 'שמא עיניה נתנה באחר'. מקור דין זה הובא בבית יוסף שם בשם הר"ן וזה לשונו:

ודעו עוד שהאומרת מאיס עלי שדנין אותה על פי המשפטים האלה, דווקא באומרת מאיס עלי ואיני רוצה בו ולא בכתובתו, אבל האומרת מאיס עלי ורוצה אני להתגרש וליטול כתובה, חוששין שמא עיניה נתנה באחר, וחזר דינה לדין המורדת (דבעינא ליה ומצערנא ליה) וכן פירש רש"י.

⁸ ועי' בפסקי דין רבניים כרך י"א (מעמ' 202 ואילך) בפסק דין מהר"ש דיכובסקי וכן בספרו 'לב שומע לשלמה' חלק א' עמודים ק"ו-ק"ז שגם מסיק כן לדינא והוכיח כן גם מדברי הרדב"ז בתשובותיו סימן אלף של"ג, ועל כן הסיק שם שכל אימת שבית הדין בטוח במאיסות הבעל על האישה אזי אין בכוחו של שום גורם לסתור את טענת 'מאיס עלי' של האישה על בעלה, ולכן תהא זכאית לטענה זו אפילו בגוונא שתובעת את כתובתה, (ודלא כפשטות דברי הרמ"א בסימן ע"ז) וכמו שכתב כן להדיא בחזון איש באבה"ע סימן ס"ט סעיף ט"ז. ועיין עוד בשו"ת הריב"ש בסימן ק"ד מה שכתב בזה ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מעשה, מאחר ובנידונו האישה פתחה אף תיק תביעה לכתובתה אם כן לכאורה לא ניתן להחיל כאן דין 'מאיס עלי' ולחייב את הבעל בגט אף כשיש בפנינו 'אמתלא ברורה'.

אולם לאחר העיון פשוט וברור שאין לחשוש לזה כלל, דבודאי שכוונת הרמ"א והראשונים הללו דזהו בדרך כלל 'סימן' שאין כאן ממש מאיסות בבעל דאם כן היתה צריכה להתמקד רק בקבלת הגט ולהתנתק הימנו מהר ככל שניתן ואף במחיר מחילה וויתור על כתובתה ומשלא עשתה כן הרי שזה סימן שאין כאן ממש מאיסות ושוב חיישינן ל'שמא עיניה נתנה באחר'.

שונים הדברים מקצה לקצה במקום שבית הדין מתרשם חד משמעית כי אין מקום לחוש זה, האישה שומרת תורה ומצוות ואף הבעל לא העלה על מחשבתו ולא על דל שפתיו טענה שכזו על האישה, וכפי שצוין לעיל בית הדין התרשם ברורות מהמאיסות הקיימת אצל האישה כלפי בעלה. משכך, אף אם התובעת דנן החליטה שלא לוותר על כתובתה אף על פי כן עדיין אין זה מוריד כמלא נימה מטענת 'מאיס עלי' שיש לה באמתלא ברורה ביותר, ועלינו לחייב את הבעל במתן גט לאישה.

חילוק זה יסודו מדברי החזו"א (בכתובות סימן ס"ט אות ד') שכתב גם כן שכל שיש רגלים לדבר וניכרים דבריה שהוא מאוס עליה, אף אם תובעת כתובתה לא הפסידה דין דמאיס עלי. ויעויין עוד גם בשו"ת 'ביע אומר' (חלק ה' סימן י"ג אות ז') שגם העלה כן לדינא, ופשוט הוא.

מן הכלל אל הפרט

עתה נחזור לנידונו.

לאור טענות האישה בפנינו על התייחסותו האטומה והמנוכרת של בעלה כלפיה לאורך כל חיי הנישואין ואפילו בדברים הכי פשוטים של מתן חום ואהבה לאישה שכל בר בי רב מבין ויודע שהם מיסוד ועיקר חיי הנישואין⁹ וכפי שהרחבנו לעיל, כל זאת מביא אותנו להתרשמות ברורה שהאישה מאסה בבעלה ואיננה מסוגלת לחיות עמו יותר. לא מצופה משום אישה בישראל לחיות לצד 'רובוט' מנוכר המתנהג לעיתים באופן קיצוני המתבטא באי מתן רגש חום ואהבה לאישה ומפר ברגל גסה את מחויבותו האלמנטרית כלפיה, וקל וחומר שהדברים מעוגנים בהלכה כנזכר.

עוד יש לציין כאמור שבמקרה דנן אין לבית הדין כל חשש על האישה 'שמא עיניה נתנה באחר' וגם הבעל לא העלה בפנינו טענה שכזו. במצב שכזה כאמור בית הדין משוכנע שאכן מאיסות גמורה יש כאן על כל השלכותיה, והרי היא כאנוסה לפרוש הימנו. בעיני בשר ודם נראה שאין סיכוי לשינוי בעמדתה כלפיו¹⁰ וכפי שהבאנו בזה לעיל את דברי שו"ת 'חוט המשולש' להגר"ח וולאז'ין.

⁹ אנו אמונים על דברי חזו"ל במספר סוגיות בש"ס עד כמה צריך להיזהר באונאת דברים בכלל ובכבוד וברגשות אשתו בפרט – כדוגמת מאמרי חזו"ל (מסכת סוטה דף מ"ז): 'יצר אישה ותינוק שמאל דוחה וימין מקרבת', וביארו המפרשים פירוש הדברים שמאל דוחה וימין מקרבת - שתהא הימין מקרבת ומכילה באהבה את השמאל הדוחה, כי כל דחייתה אינה אלא לצורך קירוב! מאמר נוסף: 'היזהר בכבודה של האישה מפני שדמעתי מצויה' (במסכת בבא מציעא דף נ"ט). וכן: 'ואמר רב חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו וכו' וכו'.

¹⁰ אולי כאן המקום לציין את מכתבה של האישה לבית הדין רק לפני מספר ימים בו היא מתארת שאיננה יכולה לסבול יותר את הטרדתו של הבעל המנסה לפתע לקרב את דעתה באמצעות שליחת פרחים וקניית מתנות והבאתם אל ביתה. היא מבקשת מבית הדין שיורה לו לחדול מכך מיידית. לאמור, על אף שמטבעו של אדם לרצות לקבל מתנה מאחר עם זאת האישה נקעה נפשה מהתנהגותו של הבעל כלפיה ואין היא מסוגלת אפילו לקבל הימנו מתנה וכדו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על כן נראה בהחלט דהוי טענה מבוררת ולא רק 'רגלים לדבר', ויש לחייבו בגט כאמור לעיל – אף על גב שבמקרה דנן תובעת היא את כתובתה.

כשלא טענה מפורשות שהבעל מאוס עליה

והנה בנדון דידן, בית הדין לא שמע במפורש מהאישה את הלשון 'מאוס עלי', אך נראה שכיון שמתוכן טענותיה כך עולה ומשתמע מדבריו שהיא מואסת בו, סגי בזה, וכן הוא לדינא שאין צריך לומר כן בפירוש וכפי שכתב מהר"א ששון בשו"ת תורת אמת (סימן קפ"ו) דהאומרת 'איני רוצה בו', 'שנאתיו', 'אינו נקרא עוד בעלי', הוי כאומרת 'מאוס עלי', עיין שם.

מאידך, מצאתי להגר"ח אלגאזי ב'נתיבות משפט' (דף רי"ז ע"ב) אחרי שהביא דברי המהר"א ששון, כתב וזה לשונו:

לע"ד נראה דלא פליגי, דהרמב"ם דס"ל דבטענת מאוס עלי כופין אותו לגרש, דקדק וכתב דדוקא באומרת שאינה יכולה ליבעל לו מחמת מאיסותו, דבכה"ג הוא דכופין אותו לגרשה מיד, כמו שכתב בסוף דבריו שאינה כשבוית חרב שתיבעל למי ששנאו לה, אולם אם מאסה בו מפני שהוא מכלה ממונה וכיוצא בזה אין טענתה מספקת.

בדבריו משמע כל שלא אמרה שמאוס עליה ואינה יכולה להיבעל לו מחמת מאיסותו, גם לדעת הרמב"ם אין כופין אותו לגרשה. אלא שרק הוסיף דבעינן תרתי, גם טענה מפורשת של 'מאוס עלי' וגם שתטען כן לגבי יחסי האישות שביניהם שאין היא מסוגלת לכך מחמת מאיסותה בו.

והנה ראיתי ב'עזר מקודש' באבן העזר שם בסעיף ג' שכתב כן להדיא כדברי המהר"א ששון ודלא כהנתיבות המשפט הנזכר, וזה לשונו שם:

"אודות טענות מאוס עלי רצה אחד להתעקש שהכוונה דוקא כשהוא מאוס עליה בהחלט בגדר מיאוס מה שאין כן אישה שהרחיק בעלה ממנה עם כל מעותיהם למדינה אחרת לרחוק ותפסוהו בדרך, גם היה ערך רבע שנה שפירש ממנה במרד ואחר כך דרו כאחד והיה ביניהם סכסוכים ואחר כך הרחיק כנ"ל וטוענת היא שמתיראת להתערב עמו [...] הנה גם שלשון הרמב"ם ז"ל שאינה כשבויה כו' לשנאו לה וכן הובא בטור ופוסקים ז"ל בשמו, מכל מקום נראה שבאמתלא ברורה כנ"ל הוה ליה כשנאה כבושה¹¹.

ומצאתי בדברי הגר"ח צימבליסט שליט"א בפד"ר כרך ט' (עמוד 183) אחר שהעלה דברים בעניין שכתב כן לדינא וזה לשונו:

אולם י"ל דגם להרמב"ם אין צורך דוקא שתאמר הלשון מאוס עלי, אלא כל שמוכח מתוך דבריה שאינה רוצה בו בשום פנים ויש אמתלה לדבריה שלא משום שנתנה עיניה באחר או בממון הוא שאומרת כן, אלא שבאמת ובתמים היא ממאנת בו, כל זה הוא בכלל מאוס עלי, וכדעת מהר"א ששון שהבאנו. וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם בפ"ד מאישות הנ"ל שכתב שהמורדת היא אינה רוצה וכו', ולכאורה הוי ליה למימר בפשטות שהמורדת אומרת מאוס עלי, מה שאין כן בנידון דידיה, ומשמע שכל שאינה רוצה בו כופין אותו לגרש.

¹¹ אך יש לציין שמהמשך דבריו משמע שקצת הסתפק בזה, שכתב שם וז"ל: "וגם אם נימא שאין כופין לגרש בכזה גם להרמב"ם ז"ל, מכל מקום לגבי דינא דמתיבתא פשיטא שאין צריך גדר מיאוס דוקא רק כל שאומרת לא בעינא לא ליה ולא הכתובה באמתלא ברורה גם מעוטה מכנ"ל ידה על העליונה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן משמע בכנסת הגדולה (דף ק' ע"ב בהגהת הטור ס"ק ל"ה - ל"ז) שכתב כן גבי אישה הטוענת על בעלה שאינה יכולה לסבול חליו ושטתו דלא היא מורדת, עיין שם.

ויעיין עוד באוצר הפוסקים כרך כ' (עמ' 206 אות ד) שהאריכו בזה וכן נוהגין לדינא בקרב בתי הדין.

'אישה לחיים נתנה ולא לצער'

כ'יהודה ועוד לקרא' יש כאן מקום לצטט את תשובתו המפורסמת של התשב"ץ בעניין חיוב ואף כפייה בגט בבעל המצער את אשתו.

בשו"ת התשב"ץ (חלק ב סימן ח) כתב וזה לשונו:

אישה שבעלה מצער אותה הרבה עד שמרוב הצער היא מואסת אותו והכל יודעים בו שהוא אדם קשה הרבה והיא אינה יכולה לסבול אותו לרוב הקטטות והמריבות וגם שהוא מרעיבה עד שהיא שנאה את החיים וכו'. קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה דקי"ל לחיים נתנה ולא לצער וכו'. כל שכן בצער תדיר שיש לנו לומר יוציא ויתן כתובה, לפי שאין אדם דר עם נחש בכפיפה וכו'. אבל הכא מעוות לא יוכל לתקון הוא ומקרא מלא דבר הכתוב טוב פת חרבה ושלוש בה מבית מלא זבחי ריב, ועוד כתוב טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו, הרי שיותר קשה היא מריבה מחסרון מזונות ואיזו טובה יש לאישה שבעלה מצערה במריבה בכל יום ויום. ואפילו לכוף אותו להוציא יש לדון מקל וחומר דבעל פולפוס (שם ע"ז ע"א) דהשתא מפני ריח הפה כופין מפני צער תדיר שהוא מר ממות לא כל שכן? וכיוצא בזה הקל וחומר הזכירו בירושלמי (כתובות פ"ה ה"ז) על איני זן ואיני מפרנס, וגם יש פוסקין באומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו להוציא, ואם זה מרעיב אותה הרי הוא בכלל זה [...] ואף על פי שיש בתשובת גדולי האחרונים ז"ל שאין כופין בזה כלל, אכן לאו קטלי קני באגמא אנו, ומלתא דתליא בסברא אין לדיין אלא מה שענינו רואות, ואפשר שלא אמרו כן על כיוצא בזה הצער הגדול וכל שכן אם מרעיב אותה ואילו הות דידהו לא הו אמרי הכי והרשב"א ז"ל כתב בתשובה כדברינו וכו'.

נמצא כי לדעת התשב"ץ מאיסות גמורה של אישה בבעלה המצערה ברמה קשה וחמורה המתוארת בתשובה זו, חמורה עוד יותר ממי שהוא בעל פולפוס וכופין שכופין אותו לגרש. לדברי התשב"ץ נמצא גם כי לא רק במקרים המובאים במשנה כופין לגרש אלא אף את כל הדומים להם.

אמנם יש לעיין טובא האם במקרה דנן הוי צער לאישה כדוגמת המתואר במקרהו של התשב"ץ שניתן לכפותו על הגט. ייתכן מאד שלא! אך בכל מקרה כרגע אין אנו דנים לכפות את הבעל לגט אלא בחיוב גט עסקינן.

מעבר לכך ייתכן עד מאד, כי למרות שבנידונו לא מדובר על אלימות פיזית של הבעל כלפי אשתו, אך בית הדין סבור כי אלימות נפשית והתעללות נפשית שכזו שהתובעת חוותה מהנתבע, אפשר שאיננה נופלת בחומרתה מהמתואר במקרהו של התשב"ץ. על כל פנים חיוב בגט כ"ע לא פליגי שאפשר וצריך לאלתר.

סוף דבר הכל נשמע. בפנינו אפוא מקרה כאוב של אישה העומדת ומתחננת בפנינו שנשחרר אותה מכבליה. אין היא מסוגלת לחיות עם בעלה לאור התנהגותו המנוכרת כלפיה, במקרה דנן האישה חיה בחיי צער והשפלה ולאור תיאורה בפנינו סבור בית הדין כי זוהי טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה ויש לחייבו בגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויעויין עוד בארוכה במה שכתבתי בעניין זה בבית הדין בחיפה תיק מס' 1083672/1, תיק
ואכמ"ל.

ד. עיגון כעילה לחיוב בגט - כשאשמת הגירושין מוטלת לפתח המעגן.

מעבר לאמור לעיל, אף אם בית הדין היה משתכנע כי הבעל דנן רוצה באמת 'שלום בית' אמיתי ולא רק להיאחז ב'קרנות המזבח' ולזעוק חמס, בית הדין סבור כי אין כל סיכוי לכך שהדבר יקרום עוד וגידים – ובוודאי שלא בנקודת הזמן בה אנו נמצאים.

לאור התרשמות בית הדין כדלהלן כי אין סיכוי לשלום בית אנו סבורים שיש להגדיר זאת כעיגון האישה, ויש בפנינו עילה נוספת לחייב את הבעל בגט.

אי סיכוי לשלום בית

הנה אם נתבונן היטב נבחין כי בעצם אין בין הצדדים מחלוקת על מעשים אלו ואחרים אם קרו או לא, כמו כן גם אין ביניהם מחלוקת האם חיי הזוגיות פורחים או קמלים. שני הצדדים מודים שהמצב היה בכי רע. השאלה היא עד היכן ומה הלאה.

יש לציין כי עקשנותם של הצדדים – כל אחד בצד שלו - הינה נחרצת ביותר. האישה עומדת כחומה בצורה בבקשתה לגירושין ואילו הבעל עומד נחרץ אף הוא בבקשתו לשלום בית. הוא איננו מרפה כלל, וככל שבית הדין ניסה להסביר לו כי אין כל סיכוי לכך לאור מה שנראה לנגד עינינו, הבעל מתמיד בסירובו.

ובאמת שהתנהגותו ועקשנותו של הבעל מוזרה בעינינו עד מאד. עם כל האמפתיה וההבנה למצבו הלא נעים, ובפרט בודענו שהוא כהן וההחלטה היא 'אל חזור', עם זאת הרי הוא רואה שהכל נשמט לנגד עיניו, האישה אפילו לא מוכנה לשוחח עמו כבר זמן רב ביותר, הוא מודה מחד על האירועים שהיא ציינה בהתנהגותו המנוכרת כלפיה לאורך חיי הנישואין הקצרים, אך מאידך עומד ותוהה מדוע היא רוצה להתגרש בעקבות מעשה זה או אחר.

מלבד כל הנ"ל, הרי מונחות לפנינו שתי חוות דעת של יועצים שבני הזוג היו מטופלים אצלם, ושנייהם קבעו כי אין סיכוי לשלום בית, ואף כל פי כן הבעל שוב מבקש שבית הדין ישלח אותם ליועץ שלישי כאשר הוא מבטיח שהוא יסכים לכל החלטה של היועץ.

מעבר לכך שהאישה הן בפנינו והן בבקשתה לבית הדין מיום 25.12.18 התנגדה נחרצות לכך, הרי שגם לבית הדין קשה מאד להיעתר לבקשה זו לנוכח הבטחתו הקודמת של הבעל בפנינו שהוא יסכים לכל מה שייאמר בחוות דעת המטפל, והוא לא עמד בדיבורו.

עוד יש לציין כי גם בהבטחתו בפנינו באחד הדיונים שאם ימתינו עמו עד סוף השנה (תשע"ח) והוא לא יצליח לשכנע את אשתו להליכה לשלום בית הוא יתגרש – גם בזה הוא לא עמד.

משום כך קשה לנו מאד לסמוך על דבריו. לא בכדי האישה אמרה בפנינו מספר פעמים הן בדיונים והן בכתובים כי היא איננה מאמינה לבעל במאומה, ואף טענה שטרם החתונה התברר לה שהוא העלים ממנה דברים חשובים.

בית הדין סבור כי אף אם נצא מנקודת הנחה כי רצונו לעשיית שלום בית הוא כנה, אף על פי כן במבחן המציאות איננו ניתן בפועל ליישמו. אך לא רק בגלל שאין כאן פרטנר מצד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה, אלא בעיקר מחמת שהבעל עדיין לא הפנים ולא מודע דיו לצורת התנהגותו המנוכרת והניכור הרגשי שלו כלפי אשת נעוריו.

יש לציין כי הצדדים כבר הופיעו לסידור גט שנקבע להם ביום כ"ג בניסן תשע"ט (28.04.2019) אך הבעל סרב לגרש וטען שהגיע רק בכדי שלא יחויב בהוצאות.

האישה ביקשה לחייב אותו בגט. בית הדין פנה אל הבעל שיבהיר את עצמו אך ללא מענה - וכפי שעולה מהחלטתנו מאותו יום:

יש לציין כי לשאלת בית הדין את הבעל - כיצד הוא מסביר כי הוא הבטיח לבית הדין בפעמים הקודמות כי אם עד סוף השנה הקודמת הוא לא יצליח לשכנע את האישה לחזרה לשלום בית הוא יגרש בהסכמה והנה הוא חוזר בו שוב ושוב – לא זכתה לתשובה כלל'.

לסיכום האמור לעיל עושה לנו רושם, כי אחת מהאפשרויות הבאות נכונה.

א. הבעל פשוט מהתל בנו ואין רצונו כלל לשלום בית, אלא רצונו להתל באישה ולהמשיך למרר את חייה עד שהוא יחליט לגרשה. הוא עצמו חפץ בגירושין וכפי שעולה מחוות דעת היועץ שהונחה בפנינו, שגם הוא העלה את עניין הגירושין לא אחת אך בזמן המתאים מבחינתו.

ב. הבעל מנותק לחלוטין מהסובב אותו. חי לו את חייו בינו לבין עצמו, מנוכר לאישה זה מכבר, ואפילו איננו מבין מה רוצים ממנו. הרי על אי חיבוק או מהימנעות מ'לחיות על פי הספר' עדיין לא מפרקים בית [...]. הבעל מודה על עיקרי התלונות נגדו אך מפרשם באופן סלקטיבי.

ג. גם אם רצונו לשלום בית הוא כנה ואמתי (מה שלא נראה לנו כאמור) בית הדין משוכנע שאין שום סיכוי שבעולם לכך, וזאת מהסיבות הבאות:

1. כפי שעולה מאבחון שני המטפלים, שאין סיכוי כלל לשלום בית, עקב הפערים הגדולים והמטען הרגשי הכבד ואי האימון של האישה כנגד הבעל.

2. הבעל הינו עקשן ואטום. פעמיים הוא הבטיח עקרונית שלא יאחזנה בכח אך חזר בו.

3. הבעל כנראה איננו ער להתנהגותו, מחד הוא מודע למעשיו, אך מאידך אינו מבין את משמעות מעשיו והינו אטום מלראות חסרונותיו ואינו מוכן לטיפול אמתי ושינוי בהתנהגותו וראיית הזולת.

4. האישה כבר ממזמן לא שם. היא המשיכה את חייה. איננה מסוגלת אפילו לדבר עמו.

5. לאור תיאוריה של האישה בפנינו אין שום סיכוי שתחזור למידת הסבל שספגה בהיותה עמו, ובית הדין ודאי שלא ידחפנה לכיוון זה.

כל האפשרויות נכונות.

עילה לחיוב בגט על פי הגר"ח פלאגי

לאור האמור שאין כל סיכוי לאחות את הקרע, יש כאן עילה נוספת לחיוב בגט על פי דבריו הידועים של הגר"ח פלאגי, בספרו 'חיים ושלום' (חלק ב' סימן קי"ב) זה לשונו:

"דבררך כלל אני אומר: כל שנראה לבית דין שהיה זמן הרבה נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט כדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא יהיו חוטאים חטאים רבים אחד האיש ואחת האישה. וידעו נאמנה כל הבא לעכב מלתת גט בעניין זה כדי להנקה זה מזה מחמה קינאה ושינאה ותחרות, כאשר יהיה האופן פעמים שהאיש רוצה לגרש והאישה אינה רוצה וכדי להנקה מהאיש מעכבים הדבר שלא לשם שמים – עתידין ליתן את הדין. ולדעת מרן החבי"ב בית דין מנדין אותו. וכמו כן להפך, כשהאישה רוצה להתגרש והאיש אינו רוצה, וכדי להנקה מהאישה, מעכבים מלתת גט שלא לשם שמים – גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים".

ובסוף דבריו הוסיף בזה וזה לשונו:

"והנני נותן קצבה וזמן לדבר הזה, דאם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו לתווך השלום ואין להם תקנה, ימתינו עד זמן ח"י חדשים, ואם בינם לשמים נראה לבית דין שלא יש תקוה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזוג ולכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני בדבר האמור".

מדבריו של רבי חיים פלאגי עולה שניתן לכופם לתת גט עד שיאמרו רוצה אני, וזוהי חובה של בית הדין להביא לקץ הנישואין שבין כה הינם 'על הנייר' בלבד אם וכאשר בשלו התנאים לכך.

אם כן בנידוננו שבני הזוג דרים בנפרד כבר כשנה ולא היו ביניהם יחסי אישות כבר שנה קודם לכן, ובתוספת טענת 'מאיס עלי' יש לחייבו בגט.

הן אמת שבתשובתו ציין הגר"ח פלאגי פרק זמן של י"ח חודש כתנאי לדבריו, אך נראה ברור שאין כוונתו להתנות את הדברים, והעיקר תלוי בשיקול דעת בית הדין שאם פני הדברים שאין שום סיכוי לשלום בית כמו במקרה דנן, בוודאי שיש לבית הדין חובה לגרשם, וכפי שסיים שם בדבריו.

כוונת הגר"ח פלאגי לחיוב או לכפייה

הנה כבר הארכתי בזה במספר פסקי דין בדבר מחלוקתם של הפוסקים האם לאמץ את דבריו של הגר"ח פלאגי לדינא, וכן בפרשנות דבריו. יעוין בפסק דין שכתבתי בזה בבית הדין בחיפה (תיק מס' 1083672/1) ולאחרונה כאן בת"א (בתיק מספר 905329/14) הרוצה יעיין שם.

אכן רבים וטובים דנו בזה וחלק גדול מדייני ישראל בעבר ובהווה הכריעו כדברי הגר"ח פלאגי וביארו בדבריו שכוונתו לכפייה ממש ולא רק חיוב בגט או 'עצה טובה'. נזכיר בזה מקצת מהפד"ר העוסקים בכך, בפד"ר כרך ז' (עמודים 111-113) בהרכב הרבנים הגאונים הרב י. נסים, הרב אלישיב והרב ז'ולטי זצ"ל¹², וכן בפד"ר ט"ו (עמודים 158-161) בהרכב הרבנים הגאונים הראב"ד הרב שאר ישוב כהן זצ"ל, הרב מרדכי א. אוריה שליט"א, והרב חיים שלמה

¹² אמנם שם מדובר היה שהאישה היא זו הסרבנית לגט, וז"ל שם:

"לכאורה כאשר עוברים על החומר של המתדיינים, מתקבל הרושם כי במקרה דנן לא נשאר לאישה שום יחס חיובי כלפי בעלה ולא קיים עוד אצלה כל קשר נפשי אליו, ואינה מעוניינת בבעלה בתור שכזה כלל. ואם כך, הרי ההסבר היחיד שיש לתת לסירובה של האישה להגיע לידי הסדר סופי של פירוד, הוא לכאורה רק נקמנות גרידא, בחינת תמות נפשי עם פלשתים, ותו לא... מסתברא שלא על כגון זה תיקן רגמ"ה ז"ל...ע"כ.

בהמשך דבריהם כתבו שם בזה"ל: "...ואף אם נאמר דמשום חומר חרם רגמ"ה ז"ל לא לגרש בע"כ יש להחמיר בכל גיוני ולא נרחיק לכת כהגר"ח פ"ז ז"ל, מ"מ יש לדון דעכ"פ יש לאפשר בכה"ג לבעל להשליש גט וכתובה – סכום אשר יקבע בית הדין – ולהיפטר ע"כ מהחיובים המוטלים על בעל כלפי אשתו". ע"כ.

הרי שאף אם הם הסתפקו לדינא האם יש לצדד כדברי הגר"ח פלאגי אם לאו, מ"מ הבינו בדבריו כפשוטם של דברים שניתן לחייבה לקבל גט בע"כ.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאנן זצ"ל בו מובאים דברי הגר"ח פ"ה הנ"ל, ומפרשים ומבינים את שיטתו, שהוא פוסק לחייב גט פיטורין את הצדדים, ואף לכפות עליהם, ומצרפים דבריו לכפות על הבעל. וכן הוא ב'אגרות משה' (ביו"ד חלק ד' סימן ט"ו) לחייב בגט את האישה¹³ בהעדר סיכוי לשלום בית.

וראה עוד החלטת בית הדין הרבני הגדול (תיק נ"ד/382 בהרכב הרבנים הרב מרדכי אליהו הרב שלמה דיכובסקי והרב יוסף נדב) שפסקו כן שבהיעדר סיכוי לשלום בית, אין לבית הדין ברירה אלא להטיל על שני הצדדים להתגרש.

וכן פסקו בית הדין הרבני הגדול (פד"ר כרך י"א עמוד 362) בהרכב הדיינים הגאונים מרן הראש"ל ע. יוסף – נשיא, והרבנים י. קאפח מ. אליהו זצ"ל, כי במקום שברור שאין עוד תקנה, ובני הזוג לא ישובו לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין בני הזוג ואין להניח מצב זה להימשך עיין שם. ועוד היד נטויה למכביר למעין.

מאידך ישנם שחלקו על דבריו או ביארו בדבריו שכיוון לעצה טובה' בלבד ותו לא, כדוגמת הדברי מלכיאלי' (חלק ג' סימן קמ"ה) שחולק על מסקנת הגר"ח פלאג'י, וכן בפד"ר כרך ט' (עמוד 213) וכן בפד"ר כרך י' בפסק דין של בית הדין הגדול (עמוד 173), וכן בפסקה ד של בית הדין הגדול בהרכב כבוד הרה"ג הרב א.י. וולדנברג הרב י. קולין והרב א. שפירא זצ"ל (פד"ר כרך י"ג עמודים 360-365), וכן בפד"ר (חלק א' עמוד 162) בהרכב הגאונים זצ"ל: הרב אזולאי, הרב ולדינברג והרב קאפח, וכן בשו"ת יביע אומר (אבן העזר חלק ג' סימן י"ח) ואכמ"ל.

לענ"ד נראה באמת שכוונתו של הגר"ח פלאג'י לא היתה לכפייה ממש אלא כהמשך לדבריו כמה שורות קודם לכן, שעל בית הדין לעשות הכל ולהשתדל ככל שניתן להפרידם זה מזה. בודאי שיש כאן בבחינת 'עצה טובה' לבית הדין לחייבם בגט לאלתר¹⁴.

נמצאנו למדים שקצת קשה לחייב בגט רק מחמת דינו של הגר"ח פלאג'י הנזכר, אולם בנידוננו כאמור יש לחייב בגט מחמת טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה.

עיון' כעילה לחיוב בגט-כשהאשמה מוטלת על המעגן

זאת ועוד. על אף האמור נראה לומר שבנידוננו גם הסוברים שהגר"ח פלאג'י לא כיוון בדבריו לחיוב ממש ואף החולקים לדינא על דבריו כ"ע יודו שבנידוננו המצב שונה ויש לחייבו בגט על כל המשתמע מכך.

סברת הדברים היא כי הצד לומר שאין לחייב בגט רק מחמת 'עיון' היינו משום שלכל אורך הסוגיות בכתובות מצינו תמיד כי יש צורך לחיוב בגט מחמת עילה זו או אחרת ואין אנו מסתפקים רק בכך ש'אין מנוס מגירושין' ו'חוסר סיכוי' לשלום בית וכפי שהגדירו זאת חלק מדייני ישראל ב'מות הנישואין'¹⁵.

מעתה יש לומר בפשיטות שכל זה רק היכא שאין אנו יודעים על מי להטיל את אשמת הגירושין ומי הוא זה שהביא ל'קץ הנישואין'. ייתכן אף שגם באופן שבית הדין בטוח כי יש כאן

¹³ חזינן שמצדד עקרונית בדבריו של הגר"ח פלאג'י, שאי אפשר להשאיר את נישואי הצדדים רק 'על הנייר' ללא תוחלת.

¹⁴ עוד אפשר שאף הסוברים שכוונתו היתה לכפייה ממש, מקור כפייה זו איננו קשור כלל לדיני אבן העזר אלא מכוח אחריותם של בית הדין 'לאפרושי מאיסורא' ו'כפיה על המצוות'.
מה גם שניתן לומר שכוונתו ודאי לסוג הכפייה הנמוך ביותר – קרי כפייה בדברים, ולא כפייה בשוטים ממש ובמאסר גופני כאמור.

¹⁵ עיין בפסק דין מבית הדין הגדול (מיום י"א באייר תשס"ט 5.5.09) בתיק מספר 1-21-1750 שהרב חגי איזירר יצא חוצץ כנגד גישה זו. ועיין עוד בפד"ר בפסק דין אחר (מיום כ"ד בניסן תשע"א 28.4.11 תיק 810538/2) מה שכתב בזה הרב אברהם שרמן שליט"א שאף הוא דחה בשתי ידיו גישה זו. והארכתי בזה בפסק דין הנזכר בת"א תיק מס' 905329/14 ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רשלנות תורמת או אשמה הדדית של שני הצדדים גם יחד למצב העגום השורר ביניהם, גם כן נימא הכי שאין אפשרות לחייב בגט רק מחמת כך שאין סיכוי לאחות את הקרעים.

ברם, שונים הדברים מקצה לקצה באופן שבית הדין בטוח כי האשמה מוטלת על אחד הצדדים, והוא במעשיו ובהתנהגותו הביא לקרע זה שאינו ניתן יותר לאיחוי. במצב שכזה ברי לי כי כ"ע יודו שאם הצד האשם הוא זה המעכב את הגט ללא כל סיבה, שבכה"ג בודאי שאנו נצדד לדברי הגר"ח פלאג"י כפשוטם של דברים ונחייבו בגט למנוע הימנו לעגן את האישה ללא תוחלת ובפרט לאור האשמה המוטלת על כתפיו.

תנא דמסייע לי מצאתי בס"ד לאחר העיון בדברי ה'ציץ אליעזר' (חלק י"ז סימן נ"ב) שכתב כן, ולדבריו הסכים אב"ד ירושלים הגאון רבי יצחק קולין זצ"ל.

מדובר היה בתיק שהתנהל כאן בבית הדין בת"א כשהבעל תבע גירושין והאישה חפצה הייתה בשלום בית, ובית הדין נוכח לראות שאין מנוס מגירושין, ואין שום סיכוי להגיע לשלום בית אך נמנע מלחייב בגט מאחר ולא מצא כל עילה לגירושין. בית הדין קבע בהחלטתו (החזרת ונשנית לאורך כמה שנים) שעל הזוג לנהל משא ומתן עד להגעתם להסכם כולל לגירושין. תיק זה עורער על ידי הבעל בבית הדין הגדול שחזק עד מאד את דבריהם של בית הדין קמא¹⁶ בעיקר מחמת כך שהצד שרוצים לחייבו בגירושין לא הוא האשם במצב ובגורם לחוסר הסיכוי לשלום הבית.

אולם משמע מדבריהם שם שהיכא שהתביעה לחיוב בגירושין מחוסר סיכוי טוטאלי לשלום בית מוגשת היא כנגד הצד שהוא עצמו האשם למצב העגום שנוצר, אלא שצד זה על אף אשמתו בכך נאחז לפתע בקרנות המזבח וזועק לשלום בית, במצב שכזה יש בהחלט לחייבו בגירושין מכוח חוסר הסיכוי לשלום בית שנוצר מאשמתו שלו.

וכבר הזכרנו שרבים וטובים בקרב דייני ישראל אוחזים כך באופן גורף שכל אימת שאין שום סיכוי לעשיית שלום בית, שיש לחייב בגט גם את הצד שאיננו אשם כלל בפירוד.

אצטט בזאת רק את דבריו של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשבתו כנשיא בבית הדין הגדול (הובאו דבריו בפד"ר כרך י"א עמוד 364 והזכרנום לעיל) שכתב וזה לשונו:

"נראה אמנם שאין האישה אשמה במצב האומלל שנוצר, וכל כולה ואם תרצה רוב רובה של האשמה רובצת על שכם הבעל. אך הלעולם תאכל חרב? ברור שאין להניח מצב זה להמשך ללא סוף, וכיון שברור שאין עוד תקנה וזוג זה לא ישובו לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין הזוג. לפיכך נראה גם לנו שהצדדים חייבים להיפרד בגט פיטורין.

מעתה נראה לומר בק"ו בן בנו של ק"ו בנידוננו כשבית הדין התרשם מעל לכל ספק כי האשמה למשבר שנוצר מוטלת ללא עוררין לפתחו של הבעל, אם כן בוודאי שלאור חוסר הסיכוי להשיבם לשלום בית, ועל אף עקשנותו של הבעל בטענתו לשלום בית אין מנוס מלחייבו במתן גט פיטורין לאישה.

¹⁶ יעוי"ש שהביא את דברי הדברי מלכיא"ל ועוד ואף הוכיח ממספר מקומות שאין שייך לחייב בגט רק מחמת הגר"ח פלאג"י ובודאי שאף כוונתו של האחרון לא היתה לחדש עילה מחודשת לחיוב בגט הנסתרת מש"ס ופוסקים וכפי שכתב שם וז"ל: "יעוין לדוגמא ברמב"ם בפרק ט"ו מה' אישות הט"ו, ואה"ע סימן ע"ז סעיף ג' וסימן קנ"ד סעיף ז', ועוד, ומכל שכן כשאין כל עילה בדבר, והמפורסמות אין צריך לראיה עד כמה שרבותינו ז"ל בכל הדורות חרדו שלא להגיע לידי החלטת כפיה לגט פיטורים" עכ"ל. וסיים שם בביאורו בדברי הגר"ח פלאג"י, שעל בית הדין מוטלת החובה לסובב את הדברים ולהפעיל שכנוע רבתי על המסרב כדי שיאות לגרש בהסכמה לנוכח חוסר התוחלת שבנישואי הצדדים. עיי"ש בדבריו. וכבר הארכנו בזה לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יתירה מזאת יש לומר, שאף אם מדובר באופן שעתה הצד האשם 'תופס את עצמו' ומוכן לעשות הכול כדי לחזור לשלום בית אמתי, אלא שהוא כבר 'אחר את הרכבת' לנוכח זאת שהצד שכנגד 'כבר איננו שם' והוא המשיך את חייו ובית הדין מתרשם בוודאות כי אין שום סיכוי לשלום בית, נמי נראה ברור שכ"ע יודו שיש לחייב בגט כדברי הגר"ח פלאג'י, לפי שלא רק ה"ע"יגון' הוא זה שיוצר את החיוב, אלא האשמה שעל כתפיו כאמור.

'עיוגון' כנדבך נוסף לטענת 'מאיש עלי'

מעבר לאמור ועל אף שהסקנו כי קצת קשה לחייב בגט מחמת הגר"ח פלאג'י בלבד, נראה ברור להוסיף ולומר שבנידונו אף להחולקים הסבורים שעיוגון גרידא לא הוי סיבה לחיוב בגט, מכל מקום הוי טענה ראויה להצטרף לטענת 'מאיש עלי' ולחייבו בגט.

משכך, כיון שהסקנו כי מדין 'מאיש עלי' ניתן לחייב את הנתבע לגרש את התובעת, ניתן אם כן לומר שעצם העובדה שבית הדין הגיע למסקנה זו שאין מנוס מגירושין וכפי שהעלו גם יועצי נישואין באבחנתם המונחת בפנינו, הרי שיש בזה תוספת נופך משמעותית לחיוב בגט מחמת 'טענת מאיש עלי' באמתלא ברורה כנזכר.

מן הכלל אל הפרט

לאור האמור נמצאנו למדים כי במקרה דנן כשלבית הדין ברור כי אשמת הגירושין מוטלת אך ורק על הנתבע לנוכח התנהגותו הבלתי סבירה ואנושית כלפי האישה, ולנוכח התרשמותנו הבלתי אמצעית כי הבעל היה אטום ובלתי מתחשב באישה בכלל וברגשותיה בפרט, ולנוכח חוסר הסיכוי להביאם לשלום בית וכפי שעולה משתי חוות דעת מקצועיות שהונחו בפנינו, מה גם שרצונו עתה לשלום בית לא נראה כנה כאמור לעיל, לפיכך סבור בית הדין כי יש לחייבו במתן גט לאלתר.

ה. הרחקות דר"ת – מקור הדין, הטעם, והנפק"מ בזה.

בתאריך י"ט בטבת תשע"ט (27.12.2018) נתן בית הדין החלטה תחת הכותרת 'פסק דין לגירושין'. בהחלטה הנ"ל בית הדין סיכם את אשר לפניו לאור טענות הצדדים בעניין הגירושין, כאשר החלטה זו בדווקא מסוגנת הייתה בלשון רכה ועדינה למען יוכל הבעל להבין את אשר לפניו, וכדלהלן:

'הטענות מפורטות בפרוטוקולים, והבעל הודה בחלק מהן, אלא שנראה כי אינו מפנים מספיק את מידת השפעת הדברים על האישה. הבעל הביע נכונות לעבוד על עצמו, אך האישה מרגישה שזה מאוחר מדי. לאור כל הנ"ל, על הבעל לכבד את רגשות האישה, לשאת בתוצאות מעשיו ולפטור את האישה בגט. בית הדין קובע מועד לסידור גט [...] במידה והבעל לא יופיע, ולא יודיע על כך מראש, בית הדין ישקול לחייבו בהוצאות. כמו כן, במידה והבעל יסרב להתגרש, בית הדין ייתן דעתו בבקשת האישה לחייבו בגט.'

בית הדין סבור היה כי על אף הקושי בדבר יקבל הבעל את הדברים כפי שהם ובפרט לאור היותו 'בן תורה' האמון על 'לשמור לעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה'. בית הדין אמר את דברו והרי הוא מצווה ב'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'.

בית הדין התבדה. לצערנו על אף הבטחותיו החוזרות ונשנות ועל אף פרקי הזמן שקיבל לנסות לשנות את המצב חלפו עברו להם, עדיין הבעל עומד במרדו. האישה התובעת את גיטה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דרשה מבית הדין להחיל עליו סנקציות הקבועות בחוק לחייבו כמתן גט. שוב נקבע דיון במזונות אישה ושוב בית הדין ניסה את כוחו לדבר עם הבעל שיאות ליתן גט, אך כשכלו כל הקיצין ובית הדין נוכח שדבריו נופלים על אוזניים ערלות, נדרשים אנו לפסק דין זה לחייבו בגט ולהחיל עליו הרחקות דר"ת.

הרחקות דר"ת - מקור הדין

הנה כתב הרמ"א באבן העזר (סימן קנ"ד סעיף כ"א) וזה לשונו:

כל מקום שאין כופין בשוטים [...] יכולין לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקברו, עד שיגרש. ובכל חומרא שירצו בית דין יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא ינרו אותו.

ומקור דבריו של רבנו הרמ"א מדברי רבנו תם בספר הישר (סימן כ"ד) - שלאחר שחלק בצורה נחרצת על הרמב"ם הסובר שכופין את הבעל למתן גט בטענת 'מאיס עלי' - כתב וזה לשונו:

[...] ועל זה ידו כל הדוים, איך יטעה חכם לומר שכופים הבעל לגרש באמירת מאיס עלי [...] אך אם כל רבותינו שווין בדבר, תגזרו באלה חמורה על כל איש ואישה מזרע בית ישראל הנלוים אליכם, שלא יהיו רשאים לדבר עמו, לישא וליתן עמו, לארחו ולהאכילו ולהשקותו וללוותו ולבקריו בחלותו. ועוד יוסיפו חומר ברצונם על כל אדם אם לא יגרש ויתיר אותו האישה את הילדה הזו, שבזה אין כפיה עליו, שאם ירצה מקיים, והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו נפרד מעליו.

מבואר אם כן בדברי רבנו תם דאף שבטענת 'מאיס עלי' אין כופין את הבעל לגרש והוא היה מהלוחמים הראשיים כנגד דעת הרמב"ם הסבור שיש לכפות בגט, מכל מקום סבור ר"ת שניתן להתרחק ממנו כדי ללחוץ עליו שיתן גט. מדבריו עולה כי הרחקה זו אינה בכלל כפייה, מאחר שהרחקה זו אינה על גופו של הבעל כנידוי והלקאה, אלא שאנו כציבור מדעתנו ומיוזמתנו פורשים מאיש זה וממעשיו הרעים.

גם ב'לבוש' בסימן קל"ד ס"ד כתב כן, וזה לשונו:

אם רואים בית דין לפי ראות עיניהם שיש תקנת האישה בדבר, כגון שטוענת 'מאיס עלי' וכהאי גוונא שיראה להם שאין זיווגם עולה יפה, ואף על פי שאין האישה מאותם שכופין להוציא, מכל מקום יכולים בית הדין להטיל חרם ביניהם על כל איש ואישה לגזור באלה חמורה שלא יהיו רשאים לדבר עימו, ולישא וליתן עימו וכו'.

ונראה מדבריו, דכשטוענת 'מאיס עלי' שאין זיווגם עולה יפה, היינו שהמאיסות פוגעת בחייהם המשותפים עד שאין זיווגם עולה יפה, בעניין זה ישנה תקנת ר"ת לנהוג הרחקה כלפיו וכן נוהגים לדינא, וכן העלה בערוך השולחן (סימן קנ"ד סוף סעיף ג') שסתם כהרמ"א שעושים הרחקות דר"ת וכלל לא הזכיר את הדעות שפקפקו בכך כדוגמת המהר"י בן לב והש"ך בספר 'גבורת אנשים'¹⁷. ויעויין עוד בשו"ת עין יצחק באבן העזר חלק ב סימן ס"ב ס"ק מ"ח שכך עולה גם מדבריו, וכן בפד"ר כרך י"ב עמוד 338 שהסיקו שבשעת הצורך יש לעשות 'הרחקות

¹⁷ יעויין באריכות דברינו בהערה 5 לעיל במה שדנו בזה הפוסקים בדברי רבינו תם, והבאנו את דברי המהר"י בן לב והגבורת אנשים. אך כאמור הכי נוהגים וכפי שהורו גדולי הפוסקים בדורות עברו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דר"ת, וכן העלה הגאון הרב חיים צימבליסט שליט"א ב'שורת הדין' עמוד רל"ד, וכן באריכות יתר בשו"ת 'ביע אומר' חלק ח' באבן העזר סימן כ"ה בס"ק ג-ד, ואכמ"ל¹⁸.

הרחקות דר"ת - אין חשש ל'גט מעושה' - טעם הדבר

ובאמת שיש לעיין מדוע ליכא בזה חשש 'גט מעושה', הרי אם הבעל יחליט ליתן גט אך ורק מחשש שאין מי שימול את בנו או יקברנו וכדומה, נמצא אם כן שהוא איננו נותן את הגט מרצונו החופשי, ומה הועילו חכמים בתקנתן?

הנה בטעמו של ר"ת ביאר הגאון רבי אליהו אלפנדרי בספרו 'סדר אליהו רבה' ו'זוטא' (סימן י"ג) וזה לשונו:

אסר רבנו תם הנידוי והתיר ההרחקה מהטעם המפורש בדברי רבנו תם עצמו, שהנידוי הוה רדוי בגוף הבעל עצמו, כמו שבט מכה "עשה דבר זה ואם לא שבט יכך", וכל כי האי אין בידינו לעשות אלא במקום שאמרו חכמים [...] אבל הרחקה זו אינה שום רדוי על גופו של בעל, אלא אנחנו בעצמנו גודרים דרכנו בגזית לבלתי הטיב עם האיש ההוא. וכל כי האי אין לנו צריכים שירשו לנו חכמים לעשות כן, אלא אנו רשאים בעצמינו לעשותו כי עם היות שאנו מצווין מן התורה שלא למנוע טובה מחברנו כדכתיב "ואהבת לרעך כמוך" ו"לא תעמד על דם רעך" היינו כשהוא 'רעך במצוות'. אבל זה אשר לא טוב עושה בעמיו לעגן בת ישראל, מצוה עלינו להרחיקו כדי שישבור מדרכו הרעה וכדי להציל העניה העשויה מידו.

מבואר בדבריו שהרחקה זו איננה בכלל כפייה משתי הסיבות הנזכרות. הן מחמת שכפייה בנידוי או בשוטים היא על גופו של הבעל מה שאין כן הרחקה זו שהיא מחוץ לגופו, ואנו כציבור גודרים עצמינו לבלתי להיטיב לו, והן מחמת שהכפייה בשוטים הינה רעה בפועל לבעל והוי בכלל 'עשה רע', מה שאין כן בהרחקה זו שהיא רק 'סור מטוב', שאנו כחברה וכציבור מונעים הטוב מהבעל, ואינה בכלל כפייה.

כך עולה גם מהרמ"א ב'דרכי משה' (שם ס"ק י"ח) שציין לשו"ת בנימין זאב (סימן רפ"ט) וזה לשונו:

אדם שנתחייב בבית דין וסרב ולא השגיח ועבר על גזרת בית דין כותבין לקהילות ישראל פלוני גזרו עליו דין וסרב ולא השגיח והחרמנו אותו שלא יתפלל בעשרה ולא יזמן לשלשה ולא תמולו לו בן ולא תקברו לו מת והוציאו בניו מבית המדרש עד שיקבל עליו הדין [...] וכן ראוי לעשות לכל איש אשר ימרה בית דין ולא יקבל גזרתם ותקנתם.

טעם נוסף מצינו בביאור הגר"א (שם בסימן קנ"ד ס"ק ס"ז) שכתב על דברי הרמ"א שיכולין לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו טובה או לישא וליתן עמו וזה לשונו:

'ומכל מקום כו'. דיכול להנצל מזה לילך לעיר אחרת וכל שאין עושין מעשה בגופו לאו עישוי מקרי וכל זה עושין לו שעבר על דברי חכמים שם ושם' עכ"ל.

¹⁸ ויעיין בפד"ר כרך י"ב (עמוד 237) שאף אם נימא שאין לעשות לכתחילה 'הרחקות דר"ת' ב'מאיס עלי' לדעת הרמ"א, מ"מ מודה הרמ"א שבדיעבד אין כאן חשש כלל של 'גט מעושה' שלא כד"ן וכדמוכח מגוף דבריו בעניין בעל שיש לו דין 'יוציא ויתן כתובה' עיין שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדגש בדבריו ברישא הוא שיש לבעל מקום להיכן ללכת ומאחר ויש לו אופציה להינצל מאותם סנקציות שהטילו עליו כאן באזור מגוריו ולהעתיק מגוריו למקום אחר לכן לאו כפייה היא.

ובאמת שטעם זה ישנם הסבורים שר"ת עצמו אמרו.

הנה בשו"ת מהרי"ק (סימן ק"ב) הביא את דברי ר"ת הנ"ל בספר הישר (בחלק התשובות) (תשובה כ"ד) ובחלק האחרון בתשובה הייתה בפניו גירסה אחרת הגרסה הקיימת בפנינו. לתועלת המעיין נצטט שוב את הקטע הרלוונטי בדברי ר"ת בספר הישר, ואת שינוי הגרסה הקיימת אצל המהרי"ק.

רבינו תם בספר הישר לאחר שדחה את דברי הרמב"ם - שיש לכפותו על גט - בכדי שלא יגיעו חלילה ל'חנק ומזרות', אף על פי כן כתב שיש לעשות הרחקות כנגדו, וכתב בטעם הדבר וזה לשונו:

ועוד יוסיפו חומר ברצונם על כל אדם אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזו, שבזה אין כפיה עליו, שאם ירצה מקיים, והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה, אך אנו נפרד מעליו.

בשו"ת המהרי"ק שם במקום המילים 'שבזה אין כפיה עליו שאם ירצה יקיים' כתוב:

שבזה אין כפיה עליו שאם ירצה ימצא לו מקום.

לגרסה זו המובאת במהרי"ק עולה, שרבינו תם עצמו ביאר טעם דבריו מדוע בטענת 'מאיס עלי' אף על גב שאין כופין חלילה על הגט ודלא כהרמב"ם - והעושה כן מרבה ממזרים בישראל - עם זאת עבדינן הרחקות מהאיש הלז ואין בזה חשש כפייה כלל, זאת מחמת 'שאם ירצה ימצא לו מקום' היינו שיש לו אפשרות לעמוד איתן כנגד הרחקה זו שהציבור התרחק הימנו, על ידי זה שימצא מקום אחר לדור שם, ששם לא ינהגו כנגדו בהרחקה זו. מאחר ויש לו מפלט מהמצב הזה ואף על פי כן בחר להישאר באותו מקום ו'ליישר קו' ולגרש את אשתו, נמצא שזו החלטה מושכלת שלו עם עצמו ואין בזה כפייה ואונס כלל, והיינו טעמו של הגר"א בכיאוורו הנ"ל¹⁹.

יש לציין שישנם שפקפקו בטעם זה המובא במהרי"ק.

בשו"ת 'צמח צדק' (אחרון באבן העזר סימן רס"ב אות י"ב) דחה טעם זה וכתב וזה לשונו:

הנה להיות גולה ומטולטל ממשפחתו ומעירו, דבר גדול הוא, והרי זה ניסיון באברהם אבינו כשנאמר לו 'לך לך מארצך'.

הצמח צדק למד שאם עצם ההרחקה וההיפרדות מן הבעל יש בה אלמנט של כפייה אלא שאף על פי כן ר"ת התיר זאת רק מחמת שיש לבעל האפשרות להיפטר מאונס זה באמצעות מעבר מגוריו למקום אחר, אם כן לא הועילו בזה חכמים בתקנתן מאחר וזהו ניסיון לא קל, ובו עצמו יש אונס עליו בקבלת החלטתו לגרש את אשתו²⁰.

ברם סביר להניח שהביאור בדברי ר"ת והמהרי"ק הוא שעצם ההיפרדות וההרחקה הימנו לא הוי בגדר אונס וכפייה כלל וכדלעיל בדברי 'סדר אליהו רבה' וכיאוור הגר"א, מאחר וזוהי מניעת הטבה בעלמא ולא אונס בגופו של הבעל למתן גט. ומה שכתבו ר"ת והמהרי"ק 'שאם ירצה ימצא לו מקום' איננו בתור ה'סיבה' מדוע לא הוי 'אונס' אלא הוי כ'סימן' וכ'ראיה' לכן

¹⁹ כאמור בדברי הגאון' חזינן טעם נוסף שיש לנהוג כן כלפי כל מי שעבר על דברי חכמים, וכדברי שו"ת בנימין זאב.

²⁰ עיי"ש בדבריו שביאר שזהו טעמו של המהריב"ל שפליג לדינא על ר"ת וסובר שאין לעשות הרחקות היכא שאין חיוב לגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדוע ר"ת סבור ככלל שהרחקה והיפרדות לא הוי אונס, מחמת שזה חוץ לגופו וחוץ לממונו, ואם הוא רוצה כאמור הוא יכול להעתיק מגוריו למקו"א.

טעמים נוספים וביאור נוסף בר"ת מצאנו בפוסקים.

יעויין בשו"ת 'ושב כהן' (סימן נ"ה, דבריו הובאו בקיצור בפתחי תשובה באבן העזר סימן קנ"ד ס"ק כ"ט) שכתב שבאמת כל מה שהרמ"א פסק כר"ת לעשות הרחקות זהו רק היכא שהדין יוציא ויתן כתובה מאחר וגם למ"ד שאין כופין על גט, מכל מקום יש מצווה לגרש, ולכן מענישים אותו על שעובר על דברי חכמים ומצוותם, מה שאין כן היכא שאין מצווה לגרש שאז אסור לעשות הרחקות, ואם עשו כן איכא חשש של גט מעושה שלא כדין.

לדבריו עולה שגם רבינו תם סבור שהרחקה הוי אונס, אלא שאף על פי כן איננו פוסל את הגט מאחר והכפייה הינה על מה שהוא עובר על דברי חכמים ומצוותם ולא על עצם אי מתן הגט ושאינו מגרשה. כאמור, הדעה הרווחת בביאור שיטת רבינו תם הינה שעצם מניעת ההטבה הימנו לא הוי כפיה ואונס כלל וכדלעיל.

ויעויין עוד באגרות משה באבן העזר סימן קל"ז מה שכתב בביאור ר"ת. ויעויין בספר 'כפייה בגט' בהוצאת אוצר הפוסקים (עמוד תע"ה ואילך) מה שכתבו בזה ואכמ"ל.

נפק"מ לדינא בין הטעמים - הרחקות דר"ת בסגנונות פסיקה שונים

חובה לגרש-מצווה לגרש

ובאמת שעל פי טעם דלעיל (של הגר"א בביאורו ובשו"ת 'בנימין זאב') עולה חידוש גדול לדינא שלא רק בגוונא שיש חיוב בגט שרשאים אנו לנהוג כלפיו בהרחקות דר"ת, אלא בכל מקרה – אף אם בית הדין רק הורה על גירושין כמצווה בעלמא נמי הדין כן, שכשם שבטענת 'מאייס עלי', לדעת רבנו תם, אף שאין כופין לגרש שפיר דמי לעשות הרחקות הנזכרות, כך הוא הדין והוא הטעם לכל מקום שאין כופין לגרש שיכולים בית הדין לעשות ההרחקות הנזכרות. ולא שנא אם חכמים חייבו אותו לגרש או שאמרו לו "מצווה לגרש", דסוף סוף כשאינו מגרש עובר הוא על דברי חכמים. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר במקום שבו נפסק כי הבעל חייב לגרש את אשתו. אולם היכא שבית הדין רק המליץ על גירושין, לכאורה אין לעשות הרחקות דר"ת דזיל בתר טעמא.

המלצה לגרש כעצה טובה'

ברם, לפי הטעם השני המופיע בר"ת וב'סדר אליהו' הנזכר, שהרחקות והיפרדות מהזולת לא חשיב כפייה עליו כלל מחמת שזה לא כנידוי בגופו אלא דין בציבור המתרחק הימנו, וכן הוי רק מניעה מ'עשה טוב' ולא עבדינן לו רעה אקטיבית, ייתכן אף להוסיף נדבך נוסף ולומר שלא רק אם בית הדין הורה לבעל לעשות כן בלשון פעולה אקטיבית כגון 'על הצדדים להתגרש' או 'מצווה על הבעל לגרש' וכדומה, אלא אף אם בית הדין הורה בלשון של 'עצה טובה' גרידא וכגון 'בית הדין ממליץ לצדדים להתגרש' לנוכח חוסר סיכוי מוחלט לשלום בית וכדו', הרי שגם במקרה זה אמר רבינו תם את דברו. אולם לטעם הנוסף הנזכר שעבדינן כן לכל מי שממרא את פיהם של חכמים, ייתכן שבמקרה שכזה שבית הדין אמר דברו רק בלשון של המלצה ותו לא, בכך לא חשיב 'עובר על דברי חכמים' ולא ניתן להפעיל כנגדו 'הרחקות דר"ת'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובאמת שכן עולה גם מדברי ה'לבוש' שהזכרנו לעיל, דכל שלפי ראות עיני בית הדין "יש תקנת האישה בדבר, כגון שטוענת מאיס עלי" או שיראה להם "שאינן זיווגם עולה יפה" – "אף על פי שאין האיש מאותם שכופים להוציא, מכל מקום יכולים בית הדין להטיל חרם ביניהם על כל איש ואישה" שיתרחקו מהבעל בהרחקות הנזכרות "כי אין החרם חל עליו אלא עלינו אם לא נתפרד מעליו". מוכח להדיא שלמד כהצד השני שהזכרנו שבהרחקות והיפרדות מהבעל אין בזה כפייה ואונס כלל²¹.

סתירה בדברי רבינו תם האם היא מצווה או 'עצה טובה'.

ובאמת שיש להקשות שלכאורה דברי ר"ת סותרים עצמם מיניה וביה.

לעיל הבאנו את דעת רבינו יונה (תלמידי רבינו יונה המובאת בשיטה מקובצת בכתובות ס"ד): הסבור שבטענת 'מאיס עלי' אין אנו כופין אותו בשוטים כהרמב"ם אך כופין אותו מעט בדברים, ואומרים לבעל שיש עליו 'מצווה' לגרש את אשתו ואם לא יגרשנה הוא ייקרא עבריין. בהמשך הדברים מובאת שיטת ר"ת הסבור שאין בית הדין אומרים לו כן שנקרא עבריין שהיא איננו חייב לגרשה, אלא שרק משיאים לו עצה שיגרשנה.

נצטט את דבריו בשיטה מקובצת בכתובות וזה לשונו:

וכתב רבינו יונה וזה לשונו: דאף על גב דאין כופין לתת גט באמרת "מאיס עלי", היינו כפיה בשוטים, אבל בית דין מודיע לו שמצווה עליו לגרשה ונותנים לו עצה שיגרשנה, ואם לא יגרשנה האי מאן דעבר אדרבנן מצווה למקרייא עברינא, ור"ת ז"ל היה אומר שאפילו זה לא נאמר לו אלא שאם יבוא לימלך אם יגרשנה בלא כתובה, בית דין נותנין לו עצה שיגרשנה לאלתר.

מבואר אם כן שרבינו תם סבור שאפילו מצווה ליכא אלא רק 'עצה טובה' בית הדין קמ"ל לבעל שמן הראוי שיתגרש. לדבריו של ר"ת עולה אפוא שבית הדין אינם יכולים לקרותו עבריין אף אם הוא מתמיד בסירובו לגרש את האישה ואיננו מוכן לקבל עצת בית הדין.

מעתה נמצא לכאורה שדבריו של רבינו תם סתרי אהדדי, שמחד סבור הוא דלא כהרמב"ם ואף לא כרבינו יונה ואין כפייה או חיוב או מצווה לגרש, ואף חייבים אנו להימנע מלקרותו 'עבריין', ומאידך פסק בתשובה בספר הישר שיש לעשות הרחקות מאותו סרבן גט כשטעמו הוא שכן יש לעשות לכל מי שמסרב לשמוע ו'עובר על דברי חכמים' וכפי שביאר הגר"א ושו"ת בנימין זאב. משמע לכאורה שר"ת סבור שבעל הממאן לגרש את אשתו הטוענת 'מאיס עלי' עבריין ייקרא, ולכן הציבור מחוייב להתרחק הימנו, אם כן נמצאו דברי ר"ת סתרי אהדדי, שמחד

²¹ ובאמת שעל אף הטעמים האמורים לעיל עדיין לכאורה יש להתבונן טובא בטעמו של ר"ת, מדוע אין בזה חיסרון של 'גט מעושה', הרי לבסוף הבעל נותן את הגט כנגד רצונו ורק מחמת כך שאנו לא נותנים לו את כל השירותים בהם הוא רגיל לקבל ככל אדם שהינו אזרח המדינה, ומאחר ועתה מחמת כך שנטלו ממנו את רישיון הנהיגה וכדומה וקשה לו עד מאד לחיות כך, הוא נאלץ לגרש את אשתו, משכך שוב אין נפק"מ כל כך אם הוא יכול לעבור לדור במקום אחר שהרי בדרך כלל הדבר גובל בקשיים אלו ואחרים רבות 'הפסד ממון' בהעברת הדירה, מציאת מקום עבודה וכדומה, וכל זה מאלץ אותו לגרש את האישה כנגד רצונו ונמצא שהוא אנוס על מעשה זה, והרי קיי"ל שאונס ממון נמי הוא כפייה וחשש לגט מעושה שלא כדקין, ואם כן מהיכתי תיתי שזה לא ייקרא כאונס על גוף מתן הגט?

ויעיין בדברי האגרות משה באבה"ע חלק א' סימן קל"ז מה שכתב בהנהגה מחודשת בדברי רבינו תם. לדבריו כל ההיתר לעשיית הרחקות דר"ת הינו רק מחמת שאונס ממון לא חשיב אונס – על כל פנים היכא שהוא נעשה בצורה עקיפה ולא ישירה. אונס כזה נחשב לאונס מועט, וקרוב הדבר להיחשב כ'אונסיה דנפשיה' ומאחר ויש לבעל אפשרות להינצל מאונס זה, לא חשיב ככפייה כלל. וכן עולה גם מדברי שו"ת צמח צדק (לובאוויטש) באבן העזר סימן רס"ב, עיין שם. על כל פנים ברור שבפשטות הביאור בר"ת הוא כדברי ה'סדר אליהו רבה' וכדלעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(בשטמ"ק בכתובות) סבור הוא שזו רק 'עצה טובה', ומאידך בספר הישר סבור הוא שיש לפחות מצווה, כי אם אפילו מצווה ליכא אלא 'עצה טובה' גרידא, וכי הממאן לקבל 'עצה טובה' נחשב 'עובר על דברי חכמים'?

יישוב וביאור דברי רבינו תם

ביישובה של סתירה זו בדברי רבינו תם מצאתי בזה ג' דרכים כדלהלן, וייתכן שיש ביניהם נפק"מ לדינא. לאחר מיכן נדון לפי זה את העולה להלכה בנידונו.

א. הבאנו לעיל את דברי ה'סדר אליהו' בהבנת טעמו של ר"ת. לדבריו סיבת ההרחקות הינה מחמת שעובר על דברי חכמים, שהרי בלא זה לא שייך להתרחק הימנו ולעבור על מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' ועל 'והלכת בדרכיו'. כל שכן שאנו כבית הדין לא נוכל למנוע מציבור לקיים כלפיו מצוות חסד. ובהכרח שרק מחמת כך שהוא איננו בכלל 'רעך במצוות' והוא מסרב לשמוע בקול חכמים, לכן מותר לנו לעשות כן.

לענ"ד נראה שיש להבחין בין שני מקרים. ישנו מקרה שהבעל מסרב ליתן גט מחמת אכזריות ונקמנות לשמה, הוא בעצמו יודע היטב ומכיר את מצבו שלו ואת התהום הפעורה בינו לבין אשתו שאיננה ניתנת לגישור כלל, אך הוא מתמיד בסרבנותו בבחינת 'גם לי גם לך לא יהיה'. יתכן שהתנהגות זו נובעת מתסכולו בעקבות המצב, אך אין ספק שאם הוא מודע למצב ויודע שאין שום סיכוי להחזיר את הגלגל אחורנית ועם זאת הוא מסרב לגרשה, זוהי אכזריות במלא מובן המילה. ברור כי במצב שכזה יש עליו 'חובה' או לפחות 'מצווה לגרשה'. וכבר הזכרנו בזה לעיל באריכות את דברי הגר"ח פלאגי שזו סיבה בפני עצמה לחיוב בגט.

לעומת זאת ישנו מצב שסיבת סרבנותו של הבעל איננה נובעת מתוך אכזריות לשמה אלא שהבעל מאמין שעוד ישנו סיכוי כלשהו להחזיר את אהבתה של אשתו אליו ולחזור למצב של שלום בית. במצב שכזה אף שאנו כבית הדין משוכנעים שהבעל חי לו באשליות ואיננו רואה את המציאות כלל, בכל זאת אין אדם זה 'יקרא' 'עברייך', שהרי להיפך, הוא 'נלחם על שלימות ביתו' ומנסה ככל שניתן לחזור אחורנית, אך אנו כבית הדין שרואים את המצב נכוחה כמות שהוא נוכל להמשיך להמליץ לו על גירושין אך לא דבר נוסף מעבר לכך.

השתא דאתינא להכי – ועל פי הסברו של ה'סדר אליהו רבה' – שפיר יש ליישב לענ"ד את הסתירה ולומר שרבינו תם המובא בדברי רבינו יונה בשיטה מקובצת בכתובות הסובר שאנו חייבים להימנע מלקרותו 'עברייך' ויכולים אנו רק להמליץ לו על גט הא ותו לא – שם איירי במקרה מהסוג השני שהזכרנו, ומשכך כיון שאיננו נחשב לעברייך, לא נוכל לעשות הרחקות דר"ת בכה"ג. ברם ב'ספר הישר' איירי באופן הראשון שהזכרנו, שהבעל מתנגד ליתן גט לאשתו רק מחמת אכזריות לשמה ותו לא, בכה"ג בודאי 'עברייך' ייקרא ועל כן יש לבית הדין לנהוג עמו על פי הרחקות דר"ת כמבואר.

ב. הנה חזיתי בפסק דין של בית הדין האזורי בירושלים (תיק מספר 1-21-9918 בהרכב הרבנים הגאונים שליט"א הרב ציון אלגרבל, הרב יעקב אליעזרוב, הרב ח.ג. רבינוביץ) שהקשו כן בדברי רבינו תם סותרים עצמם, ותרצו בזה וזה לשונם:

ובישוב הסתירה, נראה לי שיש לחלק בדין "מאיס עלי" תרי גוונא. הדין האחד, שטוענת עליו "מאיס עלי", כמבואר ברמ"א סימן ע"ז, בגלל שאינו הולך בדרך ישרה, או שמכלה ממונו. היינו, שהפגם הוא באישיותו של הבעל ואינו מזיק לאישה. וזה מה שהביא הב"ח, סימן ע"ז שיש הרבה ריקים ופוחזים שנשותיהם שרויים עמהם בשלום ואינן מאוסין עליהם, ובכגון דא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהוא מאוס עליה בגלל שמתנהג בדרך לא טובה וישרה אך אינו מזיק לה ולא מציק לה. ויש עוד אופן דמאוס עלי, שעיקר הטענה שלה שהוא פוגע בה, ואינה רוצה ויכולה לדור עימו, כגון יחסי אישות לא תקינים, שדורש ממנה דרישות מאוסות בעיניה, או קטטות וקללות שקשה לחיות איתה, וגורם לה צער רב עד שאינה יכולה ורוצה לחיות איתו בכפיפה אחת, וכתוצאה מכך טוענת שהוא מאוס עליה.

ועל כן, באופן הראשון דמאוס עליה מצד זה שמתנהג כריקים ופוחזים, אולם לא מזיק לאישה, בזה חולקים רבינו יונה ורבינו תם. לדעת רבינו יונה, המובא בשיטה מקובצת, גם בכך אם נראה לבית דין שקשה לה לחיות עם ריק ופוחז ומתנהג בדרך לא ישרה, מצוה עליו לגרש. וכפי שכתב שם, שאף שאין כופין לתת גט באומרת מאיס עלי, היינו כפיה בשוטים, אבל בית דין מודיעים לו שמצוה לגרשנה. ובזה ר"ת חולק ואומר שבית דין נותנים לו עצה שיגרשנה, אך אין לו מצוה לגרשנה, ועל כן אין כאן דין הרחקה לר"ת.

אולם, באופן שטענת "מאיס עלי" מחמת שפוגע באישה, כגון ביחסי אישות לא תקינים, שדורש ממנה דרישות מאוסות בעיניה, או קטטות שקשה לחיות איתו וגורם לה צער. על זה אומר ר"ת בתשובות, שיש כאן מצוה לגרשה. ולכן לא רק נותנים לו עצה לגרש, אלא יש להתרחק מעליו.

לדבריהם יוצא חידוש לדינא שרק היכא שהתנהגותו של הבעל פוגעת באישה וטענתה עליו איננה מסתכמת רק בפן האישיותי שלו אלא בכל מה שקשור אליה, רק בכה"ג עבדין הרחקות דר"ת²², אך באופן שכל טענתה 'מאיס עלי' איננה מחמת מעשיו המכוונים אליה ישירות, אף על גב שהם יצרו אצלה טענת מאיסות באמתלא ברורה, בית הדין לא ינהג כלפיו ב'הרחקות דר"ת'.

ג. תרוץ נוסף וביאור מקורי ונפלא בר"ת מצאתי בדבריו של אב"ד אשקלון בדימוס וחבר בית הדין הגדול הגאון הרב בנימין בארי שליט"א במאמר נרחב שכתב בעניין²³. לדבריו הקושיה מעיקרא ליתא כי אכן ר"ת סבור כי אדם זה איננו עבריין כלל, אך אף על פי כן ניתן לעשות הרחקות כנגדו.

ביאור הדברים הוא כי הכללים למי לקרוא עבריין ולמי לא הינם כללים אחרים לחלוטין שאינם קשורים לעצמותו של אדם האם הוא הולך בדרך התורה ומתנהג כראוי או לאו. לדבריו ייתכן עד מאד אדם שהתנהגותו ללא כל ספק איננה הולמת מחד, אך עדיין לא ייקרא רשע מאידך. דוגמא לדבר הוא מציין אדם שכועס, שעל אף ששנינו כי כל הכועס כאילו עובר עבודה זרה מכל מקום עדיין זהו פגם חמור מאד רק במידותיו של האדם, אך איננו נקרא עדיין רשע.

ההגדרה מיהו האדם הנקרא רשע חלילה מצינו בתלמוד במסכת שבת (דף מ: מ) "האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי עברייןא", וכן ביבמות (כ. מ) מצינו שמי שאינו מקיים דברי חכמים רשע מיקרי. משכך דברי ר"ת מבוארים שפיר, דאף על גב שר"ת סבור (בדברי רבינו יונה בשטמ"ק

²² ויעיין שם שהביאו ראייה לדברים מלשון דברי הרמ"א באבן העזר סימן קנ"ד בסעיף א' שכתב שם בזה"ל: "ויש חולקים ואומרים דאין כופין למומר או שאר עובר על דת, אלא אם כן פושע לה כגון שמאכילה דבר איסור או שעבר על חרם ששעבר עצמו נגדה שלא להקניטה ושלא להכותה".

מוכח מדברי הרמ"א, שמבדיל בין עובר על דת, שהפגם הוא באישיותו של הבעל שהוא ריק ופוחז, שאז אין כופין לגרש. מה שאין כן, כשפוגע בה שמאכילה דבר איסור, שאז כופין את המומר או העובר על דת על ידי כותים להוציא. וזהו החילוק "מאיס עלי" שנחייב הרחקה כאשר המיאוס בבעל נובע מפגיעה באישה, לבין מיאוס מחמת אישיותו של הבעל שאז לא עבדין הרחקה. אמנם הרמ"א בסימן קנ"ד בסעיף כ"א כתב את דין הרחקה דר"ת באלו שיש חיוב להוציא, ולא כתב בעניין "מאיס עלי". ונראה לומר דרמ"א מייירי במאיס עלי הרגיל, היינו פגם באישיותו. אבל כשבית הדין רואים שלא רק מאיס עלי, אלא מציק לה ממש אם כן דין ההרחקה הוא תקנה גדולה לאישה.

²³ ואף נתן שיעור על כך בכנס הדיינים האחרון בחורף תשע"ט ויפורסם בספר 'כנס הדיינים' הבעל"ט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שבעל שאשתו טוענת כנגדו טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה איננו נקרא רשע או עבריין כיון שאיננו עובר על איסור מפורש מחמת כך, מכל מקום אין כל ספק בכך כי התנהגות זו אסורה בתכלית והינו נוהג באכזריות כלפיה. לפיכך אנו ננהג כלפיו ב'הרחקות דר"ת' ואנו נורה לציבור להיבדל הימנו כיון שהוא נוהג במידה רעה ומגונה כל כך. נמצא אם כן שאין כלל סתירה בדברי ר"ת.

נפק"מ לדינא בין התירוצים

להאמור יוצא שיש נפק"מ לדינא מתי ובאיזה מקרה סבור רבינו תם שיש לנהוג בהרחקות כלפי הבעל המסרב ליתן גט וכדלהלן:

1. כשהבעל מבקש בכנות שלום בית ובטוח בכך שהוא יצליח במשימה זו אך בית הדין משוכנע שהוא חי באשליות – להסבר הראשון על פי 'סדר אליהו רבה' – בכהאי גוונא לא ננהג כלפיו בהרחקות דר"ת שהרי איננו נקרא 'עבריין' בזה, אך להסבר השני והשלישי כן עבדין 'הרחקות דר"ת' בכהאי גוונא.

2. באופן שהבעל על אף התנהגותו שגרמה למאיסתו בעיני האישה מכל מקום אין הוא מזיק לה באופן ישיר וכל טענותיה כלפיו במישור האישיותי בלבד – להסבר השני דלעיל אנו לא ננהג כלפיו ב'הרחקות דר"ת' מה שאין כן להסבר הראשון והשלישי אנו ננהג כלפיו ב'הרחקות דר"ת'.

3. באופן שהבעל גרם למאיסתו בקרב אשתו מחמת התנהגותו הגובלת בכעיה חמורה²⁴, אך הוא לא עובר על איסור כלשהו הגובל בלאו דאורייתא כהלבנת פנים וכדומה – להסבר הראשון והשלישי דלעיל, אם הוא איננו נוהג כן דווקא כלפיה אלא הוא מתנהג כך כלפי כולם ולא במזיד²⁵ בכהאי גוונא ייתכן שלא נוכל לנהוג כלפיו ב'הרחקות דר"ת'. מה שאין כן להסבר השני דלעיל, שכיון שקשה לה באופן אישי לחיות עם בעל במצב שכזה, אף על גב שהוא איננו עושה כן בכוונה, אנו כן ננהג כלפיו ב'הרחקות דר"ת'.

מן הכלל אל הפרט

עתה נחזור לנידוננו.

הבעל עומד וטוען לשלום בית ובטוח בצדקת דרכו כי הוא יצליח לשכנע את אשתו לכך. לדבריו האישה מוסתת כל העת והוא מבקש את עזרת בית הדין.

מעתה לכאורה יוצא שיש נפק"מ כיצד ננקוט לדינא בביאור ר"ת, שהרי לפי ההסבר השני והשלישי יש לנהוג בנידוננו 'הרחקות דר"ת' מאחר והתנהגותו החמורה כלפיה כפי שתואר, היא זו שגרמה לאישה למאוס בבעלה באמתלא ברורה לעינינו. מה שאין כן לביאור הראשון דלעיל, כיון שטוען הבעל לשלום בית ולא מחמת אכזריות, הרי שלכאורה יש מקום להימנע מלנהוג כלפיו ב'הרחקות דר"ת'.

ברם לאחר העיון נראה לומר שבנידוננו יש להחיל את 'הרחקות דר"ת' אף לפי הסברו של ה'סדר אליהו רבה' הנזכר וזאת מחמת שתי סיבות:

²⁴ כגון שלא היה סבלני כלפיה או שהיה מרבה להרים את קולו ולכעוס תדיר וכדו', אך הוא לא היה אלים כלפיה ואף אלימות מילולית לא הייתה - אף אם נימא שלא היה עושה זאת במזיד ועדיין איננו נקרא בכך רשע, מכל מקום זהו מעשה חמור לכשלעצמו על כל המשתמע מכך.

²⁵ ולא בכוונה תחילה אלא מפאת היותו חולה סוכר או לחץ דם וכדומה הוא איננו סבלן וכו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האחת – שגם אם הבעל מבקש באופן כנה עשיית שלום בית ונאחז באשליה בלבד, עם זאת לאחר מתן זמן סביר על ידי בית הדין לבעל שינסה ככל יכולתו להשיב אליו את האישה, והוא נוכח לראות שלא זו שום דבר והניסיון לא צלח ואף על פי כן הוא ממשיך בסירובו לגרשה, הרי שוב הדבר מוכיח שסירובו הוי בגדר אכזריות לשמה. הבעל צריך להבין שעל אף שעל פי ההלכה האישה קנוייה לבעלה מעת שקידשה וכלשון המשנה בריש מסכת קידושין, בודאי שכוונת חז"ל לא הייתה שהאישה נהפכת לרכושו של הבעל וכמכשיר להפקת טובות הנאה, וחלילה לו להתייחס אליה כאל חפץ שלו שתחת שליטתו ולהשאירה תחתיו עד מתי שיחפוץ²⁶. לכן בנסיבות אלה בית הדין רשאי ואף חייב לנהוג כלפי הבעל ב'הרחקות דר"ת' כדי למגר תופעה זו של אדם 'דלא ציית דינא' ומפר ברגל גסה הוראות בית הדין.

השניה – כבר הובהר לעיל שבנסיבות תיק זה ולאחר שקיבלנו אף את שתי חוות הדעת של היועצים והתברר כי גם הבעל רצה והזכיר לא אחת את רצונו להתגרש, הרי שאין בפנינו בקשה כנה לשלום בית, ולכן שוב התנגדותו למתן גט נובעת רק מחמת אכזריות ורצונו להתנקם בה ושהוא יחליט איך ומתי לגרשה כאמור.

לאור האמור בית הדין מכריע בזאת כי בנידוננו יש לחייב את הבעל במתן גט ולנהוג כלפיו ב'הרחקות דר"ת' כמבואר.

ו. הרחקות דר"ת לצד צו עיכוב יציאה מן הארץ

הנה לעיל הבאנו את דברי המהרי"ק בטעמו של רבינו תם דס"ל דלא הוי כפייה על הגט בעשיית הרחקות כנגד המגרש, מחמת שיש לו אופציה לילך למקום אחר, ולפיכך איננו אנוס על מתן הגט.

ובתחילה חשבתי שמאחר ובנידוננו יש על הבעל 'צו עיכוב יציאה מן הארץ' זה מכבר, אם כן יש לחוש לכך שכבר אין את טעמו של המהרי"ק הנזכר 'שאם ירצה ימצא לו מקום' שהרי איננו יכול לעזוב את הארץ, ואם כן לפחות על פי טעמו של המהרי"ק איכא למיחש ל'גט מעושה שלא כדין'.

וראיתי בספר 'כפייה בגט' בהוצאת 'אוצר הפוסקים' (עמוד תפ"ג) שכתב לעורר זאת, וזה לשונו שם:

ואם כנים הדברים יוצא שאל לו לבית הדין בארץ הקודש לתקן גם הרחקה דר"ת על הבעל וגם להוציא עליו צו עיכוב יציאה מן הארץ.

ברם לענ"ד נראה דאין לחוש לזה כלל, דלא מיבעיא לדברינו לעיל, שגם המהרי"ק לא כיוון בדבריו שהיא גופיה הטעם דלא הוי 'אונס וכפייה' מחמת שיכול לצאת למקום אחר, אלא כוונתו רק שזהו 'סימן וראיה' שעצם ההיפרדות וההרחקה לא הוי כפייה בגופו או בממונו של המגרש, ולכך לא הוי כפייה, אלא גם אם נימא דזהו הטעם גרידא שיש לו אפשרות להיפטר מהרחקות אלו, מכל מקום נראה שאין לחשוש לכך, שהרי הוא יכול לילך לדור בעיר אחרת כאן בארצנו הקדושה ומאחר ובעוונותינו חלק גדול מעמנו אינם מתחשבים בגזירות בית הדין ותקנותיו על הציבור, נמצא שהבעל יכול גם יכול להמשיך את חייו גם בתוככי הארץ בעיר אחרת על אף תקנות בית הדין שהציבור ירחיק עצמו הימנו. ויעויין עוד בספר 'כפייה בגט' בהמשך דבריו שגם כן העלה כן לדינא, אך ציין כי בפד"ר כרך ט"ז עמוד 263 לא הסכים לכך.

²⁶ וכבר ביארו הפוסקים שבעצם הסברא של הרמב"ם במה שכתב שלא תהא כשבוית חרב בפניו כולי עלמא לא פליגי בזה, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

למעשה הכי נוהגים בבתי הדין שאין לחוש לזה כלל וניתן להטיל 'הרחקות דר"ת' לצד צו עיכוב יציאה מן הארץ.

ז. תבוא לדינא – פסק הדין

העלנו לעיל (סעיף א) כי במבחן 'כנות בקשת שלום בית' נכשל הבעל בבקשתו זו. הרושם המצטבר בפנינו הוא כי אף הבעל פניו לגירושין, אך במועד שלו. הוא החליט להתנקם באישה ולמרר את חייה. כמו כן אין שום סיכוי שבעולם שהאישה תסכים לחזור לחיות עמו כלל, הקרע עמוק למדי ואינו ניתן לאיחוי.

העלנו (בסעיף ב-ג) כי טענות האישה שהועלו בפנינו תואמות את ההגדרה של טענת 'מאיס עלי' באמתלא ברורה ואין שום חשש של 'עיניה נתנה באחר', ומנהג בתי הדין לחייב בגט ככהאי גוונא אף על גב שתובעת כתובתה, ואף אם לא אמרה בפירוש 'מאיס עלי'.

עוד העלנו (בסעיף ד לעיל) כי אשמת הגירושין מוטלת אך ורק על הנתבע לנוכח התנהגותו הבלתי סבירה ואנושית כלפי האישה, ולנוכח התרשמותנו הבלתי אמצעית כי הבעל היה אטום ובלתי מתחשב באישה בכלל וברגשותיה בפרט. משכך, ולנוכח אי הסיכוי להביאם לשלום בית -מה גם שרצונו עתה לשלום בית לא נראה כנה כאמור לעיל - לפיכך סבור בית הדין כי יש לחייבו במתן גט לאלתר. הבאנו (בסעיפים ה-ו) את עיקרי דין 'הרחקות דר"ת' וטעמיו, והנפק"מ בזה, ובנידוננו יש להחיל על הבעל דין זה כפי שנתבאר.

נמצאנו למדים, כי אין בפנינו אישה הדורשת גירושין כנגד בעל העומד בפניה ומתחנן על נפשו לשלום בית, אלא יש כאן בעצם שני בני זוג המבינים היטב שנישואיהם עלו על שרטון ואין מנוס מגירושין, אלא שצד אחד מסתכל קדימה להכיל את הדברים ולנסות מהר ככל שניתן לפתוח דף חדש, ואילו הצד השני 'מתחפר' כל העת בעבר ומנסה 'לסגור חשבון' עם בת זוגו בבחינת 'תמות נפשי עם פלישתים' גם לי גם לך לא יהיה 'ירעו עד שיסתאבו' וכו' כמובן שביט הדין לא יתן את ידו לכך²⁷.

מעתה עולה כי בנידוננו אין החיוב בגט רק מכוח 'אי סיכוי לשלום בית', אלא מכוח העובדה שבאמת שני הצדדים פניהם לגירושין, ואף הבעל דנן ש'רוממות השלום בית בגרונו' אך 'קץ הנישואין בידיו ובמעשיו'. כפי שכתב הרב אטלס זצ"ל הוא הדין בנידוננו 'יש לקרוע את המסך' מעל פני הבעל ולהסיר את הכיסוי בדמות דרישתו ה'לא כנה' לשלום בית וניסיונו המביש להמשיך את הפירוד ביניהם ללא תוחלת.

משכך ברור כי במקרה דנן כ"ע יודו לדבריו של הגר"ח פלאגי שמצווה ואף חובה על הבעל והאישה גם יחד להתגרש ויפה שעה אחת קודם.

פסק הדין:

לאור האמור מחליט בית הדין כדלהלן:

א. המשיב חייב לגרש את אשתו בהקדם, ויש להטיל עליו 'הרחקות דרבנו תם' וההגבלות הקבועות בחוק.

²⁷ ייתכן אף שזוהי גם הכוונה בדין של הגר"ח פלאגי זצ"ל בדבריו ש "אין סיכוי לשלום", שזמן ההמתנה ("ח חודש) נועד לבדוק מי כנה בטענתו, והאם הבעל פניו לשלום, או רק לסחוט, שאז יש מקום לכפותו לגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. בכלל הרחקות הנזכרות יש לקבוע, שעל כל איש ואישה מישראל וכל הנלווים אליהם להימנע מהדברים הבאים:

1. שלא לדבר עמו כלל.
 2. שלא לשאת ולתת עמו הן במסחר, הן בכל משא ומתן של ממון.
 3. שלא לארחו ולהאכילו ולהשקותו.
 4. שלא לבקרו בחוליו.
 5. שלא להושיבו בבית הכנסת.
 6. שלא להעלותו לתורה.
 7. שלא לאפשר לו לומר קדיש.
 8. שלא לתת לו לעבור לפני התיבה.
 9. שלא לשאול בשלמו.
 10. שלא לחלוק לו כבוד כלל, ולהתרחק מעליו ככל האפשר.
- ג. בהתאם לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גרושין) התשנ"ה – 1955 סעיף 2 (א) ועל פי המבואר, בית הדין מגביל בצו הגבלה זה את זכויות הבעל מהדברים הבאים:

1. לצאת מהארץ.
 2. לקבל או להחזיק או לחדש רישיון נהיגה.
 3. לעסוק במקצוע שהעיסוק בו מוסדר על פי דין, או להפעיל עסק הטעון רישוי או היתר על פי דין.
 4. לפתוח או להחזיק חשבון בנק, או למשוך שיקים מחשבון בנק בדרך של קביעה כי הוא לקוח מוגבל מיוחד, כמשמעותו בחוק שיקים ללא כיסוי, התשמ"א – 1981. סעיף זה מוגבל לחמש שנים.
- ד. בית הדין קורא למשיב להתעשת ולסיים פרשה כאובה זו בהקדם, ויפה שעה אחת קודם, ולעדכן את בית הדין בהתאם.
- ו. לעת עתה, פסק דין זה אינו לביצוע. בית הדין מצפה מהבעל להפנים את הדברים, ולהודיע על הסכמתו לגירושין. במידה ולא תתקבל הסכמתו בתוך עשרה ימים, בית הדין יתן החלטה נוספת להפעלת המסקנות דלעיל.
- ז. ניתן לפרסם פסק דין זה בכפוף להשמטת פרטים אישיים כמקובל.

הרב רפאל זאב גלב

מצטרפים למסקנות.

הרב יצחק מרוה הרב שמעון לביא

ניתן ביום כ"ג בניסן התשע"ט (28/04/2019).

הרב שמעון לביא

הרב רפאל זאב גלב

הרב יצחק מרוה

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה